

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Capvt XXI. De Emptione & Venditione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

me fieri iniuriam, si ego hanc pecuniam, mihi à priore iniquo possessore numeratam, acceptem.

Resp. Illum parum curare cui illa pecunia numeretur; quia ille, cui numeratur, manet similiter obligatus ad eam restituendam, saltem ratione rei acceptæ. non enim per hoc quod permittit eam alteri numerari, & ratam habet illam numerationem, intendit cedere iure suo quod in rem ipsam habet, aut liberare alterum obligatione, quam ex rei alienæ usurpatione contrahit. Idem dicendum de omnibus rebus functionem recipientibus: nam si quis eas accipiat gratis, vel contractu oneroso ab iniquo possessore, sciens esse alienas, tenetur ratione rei acceptæ vero do-

mino; etiamsi domino perinde sit in quem hæc res fuerit alienata. Vnde patet, si is, cui hæc pecunia numeratur, eam acceptet cum animo non restituendi, etiam eo euentu, quo prior possessor nolle restituere, cum facere iniuriam vero domino, cuius illa pecunia erat; non enim potest eam acceptare, nisi cum animo restituendi, in euentum quo prior nolle restituere. Idem dicendum de ijs qui emunt pignora, quæ sciunt esse in specie aliena, utpote pro solis usuris accepta; sed hoc vix unquam constare potest: putantur enim vendita pro sorte & usuris; quæ venditio factis est ad transferendum dominium in usurarium, etsi teneatur pretium supplere.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

De Emptione & Venditione.

D. Thomas q. 77.

Habet 21. Dubitationes.

DVBITATIO PRIMA.

Quid emptio, venditio, negotiatio, & hæc quibus prohibita.

RESPONDEO, Emptio defini potest, pactio pretij pro merce; Venditio, pactio mercis pro pretio. colligitur ex L. 1. §. de contrahenda emptione. vbi tria requiruntur pro forma seu substantia huius contractus, merx, pretium, & mutui consensus.

Merx.

Merx vocatur quævis res vendibilis. tales sunt res omnes mobiles & immobiles, actiones & iura, quæ pecunia æstimari & comparari solent. Item omnia bona præsentia & futura, simul sumpta. hæc enim vno actu vendi possunt, etiamsi non possint donari, vt colligitur ex L. Stipulatio hoc modo concepta. §. 1. de verb. obligat. quia per talem venditionem non impeditur libera facultas testandi; cum possit de pretio testari: impeditur vero per gratuitam donationem. Pari modo merx & res vendibilis est hereditas iam delata: non tamen ea quæ nondum delata est, vt quæ expectatur ab homine viuente; huius enim venditio est irrita, utpote contra bonos mores, vt patet ex L. 1. de hereditate vel act. vendita.

Pretium.

Pretium verò est nummus seu pecunia: hæc enim inuenta est vt sit mensura & pretium omnium, quæ in contractus humanos veniunt; vt docet Aristotel. lib. 5. Ethic. cap. 5. Neque hæc per se merx esse potest, aut instar mercis vendi, nisi ratione materiae, vel circumstantiæ, quæ ipsius rationi sit extrinseca: vt quia vetus, quia pulchra, quia commoda ad transferendum, quia absens, quia difficilis recuperatu, &c. Ante vsum nummi non erat emptio vel venditio, sed solum permutatio, vt d. L. 1. §. de contrahenda emptione, habetur; sed quia ea res erat incommoda, inuenus est nummus.

Est pactio. Hoc ponitur loco generis, quia emptio & venditio sunt species pactiois: vel potius partes vnius integræ pactiois; quæ sit species pactiois in genere, nam ex emptione & venditione fit integrum pactum; quod consensum duorum intrinsecè includit. istæ autem partes, etsi distinctæ sint, tamen se mutuò respiciunt, adeò vt

altera sine altera non possit intelligi: sicut in alijs rebus accidit.

Porro consistit hic contractus in nuda pactioe, seu conuentione partium: nec requirit ad sui substantiam traditionem rei aut pretij; quia solo consensu perficitur, vt dictum est supra cap. 17. dubit. 2. & habetur d. L. §. de contrahenda empt. in fine. vnde inter absentes contrahi potest, & per nuntium, & per literas, vt ibidem dicitur. vt tamen transferatur dominium per hunc contractum, requiritur traditio, vt constat ex cap. 3. dubit. 3. vnde non secuta vtriusque traditione, censetur adhuc incompletus; quia etsi secundum substantiam perfectus sit, non tamen habet vltimum suum complementum, ad quod contrahentes peruenire intendunt. Hinc quando emptioni aut venditioni poena aliqua apponitur, ea intelligenda est de actibus vtriusque per traditionem completis, nisi expressè legislator aliud intendar. Pari modo non requiritur stipulatio; quia est contractus bonæ fidei: nec scriptura; nisi partes ante vel in contractu ita velint ad maiorem securitatem: & tunc censentur suspendere suum consensum extremum, donec conuentio scripto sit consignata & relecta, vt docet Gomezius tom. 2. cap. 2. num. 17.

Perficitur consensu.

Cum dicitur, pretij pro merce & mercis pro pretio, indicatur aperte, hunc contractum esse reciprocum, & requirere re promissionem, seu mutuum consensum. Hac parte distinguitur tum à donatione & promissione liberali, tum ab omnibus alijs contractibus, in quibus fit commutatio inter alia quàm inter mercem & pretium: vt est permutatio, mutuum, & omnes contractus innominati. item locatio, & conductio: res enim, quæ dicitur locari vel conducì, non datur pro pretio, sed solum conceditur ad vsum: quamuis vltius ipse quodammodo vendi videatur, quia pro pretio conceditur. sed propriè non dicitur vendi; quia non tam vltius ipse, quàm res vrenda, proponitur in contractu.

Est contractus reciprocus.

Distinguitur ab alijs.

Petes, Quid si pro re aliqua detur pecunia & res,

res, (vt pro domo, alia domus & 100. aurei) erit-
ne emptio vel venditio?

2 Resp. Si res illa quæ datur, sit multò maioris
valoris quàm pecunia, erit permutatio: si verò
pecunia sit multò maioris valoris, censetur em-
ptio & venditio; nam à maiori parte fit denomi-
natio. quòd si sint paris valoris, vel ferè paris, cen-
setur talis contractus, qualem ipsi intenderunt,
de quo vide Gomezium num. 10.

3 Ex his sequitur, quando tributum aliquod solu-
endum est ex contractu emptionis & venditio-
nis, hoc tributum statim post conventionem par-
tium incipere debere, etiam si res nondum sit tra-
dita, aut pretium solutum; quia debetur ex con-
tractu perfecto: hic autem perficitur statim per
consensum mutuum verbis expressum, quod in-
tellige, si consensus sit absolutus, & pretium sit
determinatum. si enim consensus sit *conditionalis*,
suspendit contractum vsque ad euentum conditio-
nis: qua posita contractus perficitur; sed eo modo,
vt eius effectus, qui est obligatio absoluta, Iuris fi-
ctione retrahatur ad tempus initi contractus;
perinde ac si ab initio consensus absolutus fuisset,
vt constat ex L. Qui balneum. 9. & L. Potior. 11.

**Si consen-
sus condi-
tionalis.**

Qui potiores in pignore. & alijs Iuribus.
Sed hoc intellige, si conditio sit casualis; secus
verò si potestatiua: tunc enim non fit retrahac-
tio. Ita docet Bartolus in d. L. Qui balneum. &
fused in L. Si is qui pro emptore. in q. 5. num. 44.
& sequentibus. 7. de vsucap.

Limitatio. Casualis conditio dicitur, cuius impletio non
est vllò modo in potestate eius cui imponitur, sed
pendet ab euentu fortuito; vt, Si naues ex India ve-
nerint hoc anno.

Potestatiua est, cuius impletio est in potestate
eius solius cui imponitur; vt, Si tutelam susceperis,
Si officium tuum mihi resignaueris.

Ratio est; quando conditio est potestatiua, in-
tendit is, qui conditionem apponit, allicere alterum
ad celerem impletionem. vnde tunc impleta
conditio non debet fieri retrahatio; sed con-
tractus tunc primùm incipiet, quasi tunc solum
initus esset. alioquin non excitaretur ad conditio-
nem celerius implendam. nam perinde esset siue
citiùs siue tardiùs impleretur, cum aequè ad ini-
tium contractus obligatio retraheretur. Hæc autem
ratio cessat, quando conditio contractui ap-
posita est casualis. Vnde cum is, qui hanc condi-
tionem apponit, sit ita affectus, vt vellet statim
inducere obligationem absolutam, si ea conditio
præsens esset; ita refert se ad euentum conditio-
nis, vt ea posita velit omnia sic geri, quasi ab initio
extitisset. Atque hoc modo interpretandi sunt
contractus, nisi constet aliam fuisse mentem con-
trahentium. Hi enim ita possunt contrahere, vt
etiam si conditio sit casualis, non fiat retrahatio;
& è contrario vt fiat, quando est potestatiua. sed
tunc id disertè debet exprimi; alioquin præsu-
mendum in dubio, sicut diximus.

Hinc fit, vt etiam debitum vectigalis retroagatur,
& debeat solui redemptori, qui erat tempore con-
tractus, non autem qui est dum impletur conditio.

**Si requirat
ratiõabi-
litionem.** Simili modo, quando contractus requirit
ratiõabilitionem alterius, etiam si absolute initus
videatur, non censetur perfectus, nisi accesserit
ratiõabilio: quia talis contractus ex dispositione
Iuris continet tacitam conditionem, quæ illi vim
dare debet, eumque perficere. quæ vbi accesserit,

perficitur quidem contractus; sed eo modo, vt fi-
ctione Iuris hæc perfectio, & obligatio eam se-
quens, retrahantur, perinde ac si hæc omnia ab
initio fuissent: nam perinde omnia sunt agenda.
Colligitur ex regul. Ratiõabilitionem, de regulis
Iuris, in 6. & L. fin. C. ad S. C. Macedon. vbi id
elegantè explicatur: & ex multis alijs Iuribus;
quæ citat Gomezius tom. 2. cap. 11. num. 30. vbi
hanc rem fusè tractat.

Denique non est perfectus contractus emptio-
nis, si pretium non sit *determinatum*; vt si con-
trahentes conferant illud in arbitrium tertij, est
quidem validus contractus priusquam ille de-
finiat, ita vt non possint retrocedere absque mu-
tuo consensu; non tamen est perfectus, vt patet
§. Pretium, Institut. de emptione & vendit. vnde
non debetur vectigal ante definitionem: hic ta-
men non habet locum retrahatio; quia contra-
ctus fuit absolutus, non conditionatus, aut ré-
quirens ratiõabilitionem; sed ob solam pretij in-
determinationem imperfectus. videre de his est
plura apud Gomezium supra, & nostrum Moli-
nam dilput. 337.

*Negotiatio est, cum quis rem aliquam comparat eo
animo vt integram & non mutaram vendendo, lucre-
tur, vt ait Chrysof. hom. 38. in Matth. & habetur
c. 11. Eiciens. d. 88. vbi illud vendendo accipitur
generatim vt etiam permutationem contineat, nam
apud barbaros negotiatio fit permutatio: &
camplores permutatio pecunia negotiantur.
Hæc res per se non est illicita, sed indifferens;
quia ad bonum, malum, vel indifferentem finem
referri potest; vt ostendit D. Thomas q. 77. art. 4.*

Obiicies verba Chrysofomi. *Eiciens (inquit)
Dominus vendentes & ementes de templo signifi-
cauit, quòd mercator numquam potest Deo placere: &
ideo nullus Christianus debet esse mercator.* Respon-
det D. Thomas, Chrysofomum loqui de eo, qui
finem vltimum in lucro constituit, paratus of-
fendere Deum mortiferè vt lucretur: quod ple-
rique faciunt. vel (quod in idem redit) loquitur
de eo qui fraudibus & periurijs negotiationem
exercet.

Aduerte tamen Primò, Eam esse prohibitam
Clericis, vt patet cap. Consequens. d. 88. vbi Ge-
ladius ait, *Clericis ab indignis questibus abstinentiam,
& ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio cessandam,
aut in quocumq; gradu sint positi, mox à clericalibus
officijs cogantur abstinere.* Idem patet ex cap. Nego-
tatore. 8. ex Hieronymo, & cap. Fornicari. 9. ex
August. & cap. finali, de vita & honestate Clerico-
rum, & cap. Secundum. 6. Ne Clerici vel Mona-
chi; vbi Pontifex ait, *Sub interminatione anathema-
tis prohibemus, ne Monachi vel Clerici causa lucri
negotientur.* Ex his patet, esse peccatum mortale, si
multum negotiationi dent operam. quòd intelli-
ge de Clericis, qui Sacris initiati; de Monachis ve-
rò generatim, vt notat Medina C. de restit. q. 30.

Causa secunda, in fine. Ratio cur Ecclesia id tam
seuerè prohibuerit, est, tum quia valdè indeco-
rum est, Clericos lucris captandis incumbere;
tum quia merè occupat animum & à spiritualibus
atocet; tum quia plena est periculis periurij, frau-
dum, & iniuriam. vnde Ecclesiastici 26. *Dua spe-
cies difficiles & periculosa mihi apparuerunt, diffi-
cile excurrere negotians à negligentia (intellige re-
rum ad salutem pertinentium) & non iustificatum
campo à peccatis.* Idem apertius Apostolus 1. ad Ti-
motheum

*Si pretium
indetermi-
natum.*

*4
Negotia-
tio.*

*Clerici
prohibita.*

*Ratio ve-
randi.*

motheum 6. Habentes alimēta & quibus regamur, his contenti simus. rationem subdit: Nam qui volūt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nocua, qua mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.

⁵ *Quid illis permiffum.*
Aduerte Secundo, posse Clericos comparare rem aliquam, vt sit materia ex qua aliam efficiant, quam vendant; quia id non est negotiari; vt expressē Chryostomus supra docet. sic olim Religiosi sportas, storeas, & similia faciebant vt venderent, & ex pretio se sustentarent; & Apostolus artem scenofactoriam faciebat. Similiter possunt agros proprios colere, vt fructus vendant; lapides vel metalla ex suis fundis cedere vel eruere, siue ea mutant in aliam speciem, siue non; greges in suis prædijs alere, vt ex fœtu, lacte, lana, pecuniam efficiant, aut vt ipsa animalia adulta & saginata vendant, vt rectē docet Medina C. de restit. q. 30. causa secunda; & Molina disput. 342. hæc enim omnia sunt fructus vel quasi fructus agrorum.

⁶ *Conductio alieni prædij.*
Tertio, Non posse tamen conducere aliena prædia, vel similes res fructiferas, vt fructus vendant, & ita quæstum faciant, etsi enim hoc non sit negotiatio, est tamen expressē prohibitum 21. q. 3. c. 1. 2. & 3. ex Concil. Carthag. 1. & 4. fecus si pro sua necessaria sustentatione. Ibidem prohibetur ne succipiant administrationem vel procuracionem domus sæcularis.

Per alios negotiari.
Quarto, Non esse peccatum si Clerici vel Religiosi per alios negotientur, qui totam industriam præstent; vt si pecuniam in societate mercatorum depositam habeant; quia tunc cessat ratio prohibitionis, & quia solum prohibitum est, ne per se negotientur, vt probat Medina supra. videtur tamen parum decorum statui Ecclesiastico. vnde non putarem faciendum, nisi iusta aliqua causa excuset.

DUBITATIO II.

Quodnam censendum sit æquale seu iustum pretium rerum venalium.

⁷ *Iustum pretium.*
R Espondeo, *Iustum pretium* censerī, quod vel à potestate publica ob bonum commune est taxatum, vel communi hominum æstimatione determinatum.

Imponitur dupliciter.
1. *Per Principem.*
Dupliciter enim solet pretium imponi. Primò, Per Principem vel Magistratum, qui consideratis circumstantiis, ex quibus æstimatio rerum pendet, statuunt quanti vendi debeat; idque potissimum ne emptores decipiantur, vel cogantur soluere pro libidine venditorum. Hoc vocant DD. *pretium legitimum*, quasi lege definitum. Quòd autem hoc iustum censerī debeat, (nisi fortè constet spe munerū, vel odio venditorum, vel crassa ignorantia taxatum esse) patet; quia quod potestas publica ex officio statuit, non potest à subditis in dubium vocari. atqui hoc pretium statuit ex officio, sicut enim ceteris in rebus bonum commune curare ad potestatem publicam pertinet, ita etiam in negotiatione, ad auertendas fraudes & pauperum expilationes. Accedit quòd Superiores possunt melius ceteris omnes nosse circumstantias, ex quibus æstimatio rerum crescit vel decrescit; quarum quædam spectantur circa merces ipsas, vt copia, inopia, necessitas, & utilitas earum; quædam circa

⁸ *Circumstantia consideranda in taxatione.*
venditores, vt labores, expense, pericula, damna in illis comparandis, adducendis & conseruandis. item modus vendendi, nempe an vltro offerant, an rogati vendant: quædam circa emptores, sicutne multi an pauci, sitne pecuniæ copia an inopia.

Secundò, Imponi solet communi hominum intelligentium æstimatione, vnde dicitur *vulgare*: à quibusdam verò *naturale*, tamquam à naturali prudentia constitutum, cerniturque in iis rebus, ne quibus à publica potestate pretium non est impositum. quòd autem hoc iustum censerī debeat, patet ex L. Pretia 63. r. ad L. Falcidiam. vbi dicitur, *Pretia rerum nõ ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur*, id est, definiuntur & taxantur; nisi fortè legendum sit *singulorum*. ratio est; quia iudicium priuatum est fallax, & facilè lucri cupiditate peruertitur. iudicium verò commune est minus errori obnoxium. quare cum hic certior regula non suppetat, hoc sequendum est. Fit autem hæc communis æstimatio consideratis prædictis circumstantiis. Vide Nauarrum cap. 23. num. 78. & sequentibus, Medinam C. de restit. quæst. 31. Couarr. l. 2. variar. cap. 3. in principio.

Notandum autem, esse discrimen inter hæc duo pretia; quòd *pretium legitimum* consistat in indiuisibili, *vulgare* non item, sed habeat quamdam latitudinem, vt docet Scotus d. 15. q. 2. & alij DD. ratio est, quia legitimum taxatur ab vno vel à multis in vnum convenientibus: *vulgare* autem à plurimorum iudicio pendet, qui non idem omnino iudicant, quod enim aliqui æstimant 9. alij æstimant 10. alij 11. Hinc fit vt *pretium vulgare* sit triplex, vt communiter docent DD. *Infimum* seu pium, *medium*, *summum*, quod & *rigorosum vulgare* dicitur. v. g. pretium medium sit 10. infimum erit 9. plus minus; summum 11. rursus medium sit 100. infimum 95. summum 105. vt ait Couarr. supra num. 1. ipsum quoque medium suam habet latitudinem, similiter infimum & summum.

Hinc vltèrius sequitur, quando pretium lege taxatum est, non licere amplius accipere; sed restituendum, si quid supra exigatur. quando autem pendet ex vulgari æstimatione, licere eandem rem triplici illo pretio vendere, prout occasio tulerit.

¹⁰ *Differunt pretium legitimum & vulgare.*
¹¹ *Infimum Pretium seu pium, medium, summum, quod & rigorosum vulgare dicitur. v. g. pretium medium sit 10. infimum erit 9. plus minus; summum 11. rursus medium sit 100. infimum 95. summum 105. vt ait Couarr. supra num. 1. ipsum quoque medium suam habet latitudinem, similiter infimum & summum.*

¹² *Quando pretium vulgare & legitimum discrepant.*
Petes, Quid si pretium legitimum discrepet à vulgari, v. g. tritici legitimum pretium sit 10. re galium, vulgare autem propter abundantiam vel raritatem emptorum sit 8. licebitne vendere pretio legitimo?

¹³ *Si legitimum sit maius.*
Resp. & Dico Primò, Si pretium legitimum maius sit quàm vulgare, ordinariè non esse licitum exigere pretium legitimum. ratio est, quia ordinariè pretium taxatur in gratiam emptorum vt non excedatur; non autem vt infra non descendatur, si circumstantia varientur, & communis æstimatio minoris faciat. Dixi *ordinariè*, quia interdum taxatur in gratiam venditorum, vt non minuatur: (vt fit in venditione censuum perpetuorum & vitalium, & similibus iurium), quæ homines non nisi coacti penuria vendunt) & tunc licebit totum pretium legitimum exigere. Imò si quis minoris emeret, non esset turis in conscientia. ratio est, quia iudicium Magistratus præferendum est iudicio populari: nam Magistratus auctoritate publica & boni communis intuitu tale pretium constituit.

¹⁴ *Si minus.*
Dico Secundo, Si pretium legitimum sit minus, vulgare maius; non licebit exigere vulgare, sed solum legitimum. ratio est, quia hoc censendum

dum est verum rei pretium à Magistratu definitum, ne excedatur. Aduerte tamen, si mutatis circumstantiis copiae, inopiae, & similibus, Magistratus esset notabiliter negligens in pretio legitimo mutando, posset res vendi pretio vulgari; nam lex censeretur iniqua, vt rectè Ioann. Medina q. 36. Sed hoc non est priuatorum iudicare, nisi moraliter sit euidens, (semper enim in dubio pro Superioribus est praesumendum) vt si constaret Magistratum corruptum muneribus, aut malè instructum de circumstantiis mercium, vel odio vendentium aut ementium, pretium taxasse.

DVBITATIO III.

Vtrum res ea, quae non habent pretium legitimum, vel vulgare, (vt sunt quaedam gemmae, insignes canes, falcones, aues Indicae, picturae veteres, & similia) possint vendi quanti volet dominus.

15
Sententia
quorum-
dam.

Quidam affirmant. Ita Sotus l. 6. q. 2. art. 3. & Petrus Nauarra l. 3. c. 2. num. 11. Probatur Primò, quia cum non sint necessariae vitae humanae, si quis velit eas emere, sponte censebitur velle dare quod alter exigit; (alioquin non emeret, cum nulla necessitas eum ad hoc compellat) quare venditor poterit acipere.

Secundò, Quia quisque in rebus suis est moderator & arbiter, vt habemus L. In re mandata. 21. C. mandati. & commune proloquium est, rem tanti valere, quanti vendi potest. L. 2. §. Si heres. ad Trebellianum S. C.

16
Contraria
verior.

Respondeo tamen, contrarium verius videri, nempe res tales non posse vendi pro arbitrio venditoris, sed iuxta aestimationem intelligentium, vel certè iuxta aestimationem ipsius venditoris, bona fide spectatis circumstantiis supradictis, in tam. colligitur ex Nauarro c. 23. n. 78 & Caiet. in art. 1. q. 77. Probatur Primò, Quia iustum pretium earum rerum, quae nec lege nec communi aestimatione taxatae sunt, sumendum est ex iudicio intelligentis mercatoris, qui spectatis circumstantiis ad rei valorem facientibus, eam aestimet, atqui res qualibet debet vendi iusto pretio: ergo non est licitum tanti vendere, quanti vendi potest. Maior probatur: quia hinc certior regula haberi nequit, quam iudicium intelligentis. Secundò, Non idèò res tanti valet, quia venditori placet eam tanti vendere; sed quia prudentum iudicio omnibus consideratis tanti aestimatur: ergo non potest eam vendere quanti lubet. Confirmatur: quia iudicium, quo iudicatur tanti valere, debet esse prudens; atqui nemo potest prudenter iudicare eam valere tanti, ex eo quòd venditor tanti velit vendere. Tertio, Quia alioquin venditor rem eam, quam bona fide aestimat 10. posset vendere 100. vel 1000. si videret Principem aliquem ea delectari, eamque velle emere.

17
Affectus
aestimari
potest.

Aduerte tamen, si venditor ei valdè afficiatur, posse hunc suum affectum aestimare; (vt docet Nauarra. c. 23. n. 83.) sed id bona fide fieri debet.

18
Ad ratio-
nes.

Ad primum Respondeo, illum emptorem non censerì sponte donare excessum pretij, quia non intendit donare, sed emere, & soluere dumtaxat pretium rei. vnde cum in re nihil respondeat incremento pretij, non potest hoc incrementum

instar pretij retineri. Nec refert, quòd ei nulla vis aut necessitas emendi inferatur, quia alioquin posset vsurae peti ab eo, qui nulla necessitate coactus, sed in lusum vel in alias oblectationes mutuum petit.

Dices, Si non intendit donare excessum pretij, cur illum dat, cum sciat rem non tanti valere, & nemo illum cogat emere?

Resp. Quia rem illam desiderat, & mauult facere iacturam illius incrementi, quam re illa carere: sicut qui promittit vsuras vt habeat pecuniam praesentem ad lusum.

Ad secundum, Lex illa nihil ad rem facit, nam non loquitur de aestimatione rebus imponenda; sed tantum significat, quemque de rebus suis posse disponere pro suo arbitratu, etiam in suum incommodum; mandatarium autem non posse. Commune autem dictum illud, Res tanti valet, quanti vendi potest, intelligendum est intra limites iustae aestimationis; quia iustitia pretij non consistit in indiuiduo.

DVBITATIO IV.

Vtrum liceat interdum pluris vendere vel minoris emere quam valeat.

D. Thom. q. 77. art. 1.

Notandum Primò, In foro externo non dari actionem ei, qui emendo carius vel vendendo vilius non est deceptus vltra dimidium iusti pretij. v. g. si agrum tuum valentem nunc 100. libris, vendas 70. vel 60. vel etiam 50. libris, non potes intentare actionem ad rescindendam venditionem, aut ad supplendum pretium; quia non es deceptus vltra dimidium iusti pretij; secus autem si vendidisses 48. vel 49. vel minoris. Pari modo, si agrum valentem 100. libris, emas 152. vel pluris; potes agere vt vel restitutum excessus ille, vel emptio rescindatur: non tamen si emeris 140. vel etiam 150. Colliguntur haec aperte ex L. 2. C. de rescindenda venditione, & L. 8. ibid. & ex cap. Cum dilecti. & cap. Cum causa, de emptione & venditione. vide Gomezium tomo 2. c. 2. n. 22. & Couarr. lib. 2. variar. cap. 3. Permittit autem Ius vtrunque deceptionem, quae non est vltra dimidium iusti pretij, ad vitandas innumeras lites quae sequerentur, si ex qualibet fraude daretur actio.

Notandum Secundò, Fraudatorem, qui citra dimidium deceptus, non idèò excusari à restitutione eius in quo alterum circumuenit, siue emendo, siue vendendo; vt communis sententia DD. habet, D. Thomas hoc articulo, D. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 16. §. 3. Ioannes Medina q. 32. Couarr. 2. var. cap. 4. num. 11. & alij, quos ipse citat. Ratio est, quia illud quod excedit, non censetur liberaliter donatum, sed solum quatenus debitum est titulo emptionis vel venditionis, nempe tamquam iustum pretium, vel tamquam aequiualens & debitum pretio oblato. si ergo non est debitum, eò quòd superet aequalitatem, non potest retineri, nisi conuenienti modo compensetur, supplendo defectum pretij vel rei. vide Nauarra. in c. Nouit, de Iudiciis, notab. 6. num. 54. & seqq.

Hinc patet falli Ioannem Gerlon. Opusc. de contractib. p. 2. proposit. 11. (habetur in t. 2. alph. 35.) dum putat talem non teneri ad restitutionem; (quamuis peccarit & confiteri teneatur) eò quòd scienti

19

20

Deceptio
vltra vel
citra dimi-
dium iusti
pretij.

21

Tenetur in
foro con-
scientia.

22

Opinio
Gerlonis.

scienti & volenti non fiat iniuria: quia ille non est absolutè volens, sed solum modo explicato; sicut is, qui soluit vfuras. Adde, sententiam illam includere repugnantiam, si enim talis fraudatio est peccatum, certè est peccatum contra iustitiam: ac proinde obligat ad restitutionem. Neque leges approbant hoc, tamquàm licitum, sed permittunt, non cogendo restituere, aut contractum rescindere, ad maiora incommoda vitanda; vt docet D. Thomas hoc art. 1. & Bartolus in legem illam 2. & 8.

23 Nec obstat Lex, In causâ cognitione. 13, in fine, *de minoribus*, vbi dicitur, *Idem Pomponius ait, in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumuenire*. nam hoc intelligendum est de circumuentione intra latitudinè iusti pretij, vt ait Couil. 2. var. c. 3. n. 2. vel dicitur *licere naturaliter*, quia iure gentiù permittitur. His positis,

Causa vendendi pluris.

24 1. Ratione officij mercandi.

Respondeo, & Dico Primò, Esse causas aliquas, ob quas licitum est interdum pluris rem vendere, quam per se ipsa alioquin valeret aut venderetur. Prima est, Ratione officij mercandi; sic mercatores possunt paulò pluris vendere, quam ab alijs vendi soleat, qui non ex officio, sed ex occasione aliquid vendunt. Ita Ioan. Medina C. de restitut. q. 3. §. Secundum erat. & Caiet. art. 1. Ratio est, quia pretio est æstimabile, quòd curas & cogitationes suas in rebus conquirendis, conseruandis & distrahendis assidue impendant, aliaque multas lucrandi rationes omittere cogantur. Hinc fit vt multò pluris æstimeretur res, dum vendenda est à mercatore, cui ex officio competit eam vendere, quam dum venditur à milite vel mechanico, qui fortuitò illam obtinet & vendit.

Aduerte tamen Primò, Non idèò posse mercatorem pluris vendere, quam lege vel communi æstimatione sit præscriptum, quia in taxatione pretiorum habita est ratio officij mercandi.

25 Potest vendi pretio usitato.

Secundò, Si ille, qui vendit aliquid ex occasione, tantum exigit, quantum solent mercatores, non facere iniuriam emptori, modò res sit æquè bona, quia potest eam vendere pretio currenti, etiam si ipse eas curas & impensas non habuerit, quas mercator non enim necesse est ipsum tubiisse omnia incommoda, ex quibus æstimatio creuit, vt illam æstimationem petere possit. Nec obstat, quòd minoris in manibus eius æstimeretur, quia non idèò minoris æstimator, quòd reuera minoris valeat, supposita voluntate eam opportunè vendendi; sed quia tales nolunt vel nesciunt opportunitatem expectare, & vltro emptoribus ingerunt.

26 2. Ratione lucris cessantis, &c.

Secunda, Ratione lucris cessantis vel damni emergentis ex rei alienatione, vel ratione peculiaris affectus aut oblectationis, qua se priuat, potest eam pluris vendere, quam per se valeat, iuxta æstimationem ipsius lucris vel damni, oblectationis, vel affectus, ratio est, quia hic nõ tantum vendit rem illam nudam, sed etiam suum commodum vel oblectationem vel affectum: ergo etiam horum æstimationem exigere potest, etiam si res habeat pretium legitimum. vt rectè docet Petrus Nauar l. 3. c. 2. num. 23.

17 Hæc tamen tria notanda sunt, Primò, Venditorem debere emptori significare causam cur tantum exigit, ne putet rem pluris valere, quia fortè non cupit illius incommodum redimere.

Ob affectu.

Secundò, Si ratione affectus, quo erga rem afficitur, eam pluris æstimeret, affectum illum debere aliqua iusta ratione niti, ob quam prudenter possit

tanti æstimari: vt si gemmam valdè raram, vel statum valdè antiquam habeas.

Sed quid, si affectus ille ratione non nitatur, & nihilominus verè ex illo affectu rem tanti facias, quanti pretium, quod exigis; vt si domum valentem 1000. aureis æstimes bis mille, quia accepta longo ordine à maioribus. Quidam admittunt; quia sua incommoda quiuis æstimare potest. Equidem non omnino probauerim; quia affectus à ratione alienus corrigendus est, non enormi pretio redimendus vel solandus.

Tertiò, Titulo lucris cessantis, rem posse pluris vendi, si eam cõstitueras seruare; donec pluris esset si constaret, & iam se aliquis emptor offerat. potest tamen rem seruare. autem tunc pacisci dupliciter. Primò, De pretio determinato; & quidem si certum sit rem illo tempore valituram, v. g. 30. aureos, potes eam nunc vendere 30. detracta tamen æstimatione custodia & periculi corruptionis vel interitus rei, vnde si custodiam & periculum æstimes solum duobus aureis, potes vendere 28. si vno tantum, 29. Si autem sit dubium an valebit 30. tamen certum sit valituram inter 24. & 30. potes eligere pretium, quod sit medium inter 24. & 30. idque maius vel minus pro ratione dubij. & in hoc casu intelligendum est c. In ciuitate, de vfuris. loquitur enim de eo, qui rem seruaturus erat vsque ad tempus solutioni destinatum, & dicit eum nunc posse illam vendere eo pretio, quo plus minùsve illo tempore putatur valitura; id est pretio medio inter summum & infimum illius temporis. vide Couarr. 2. var. c. 3. n. 6. Secundò, Potest pacisci de pretio indeterminato, nempe vt emptor soluat quantum euentus ostendet communiter valere eo tempore, quo venditor statuerat vendere; detracta tamen æstimatione custodia & periculorum. non potest tamen pacisci vt soluat ei summum pretium, quo tunc valebit; quia non est certus se eo venditurum si rem asseruet; & ita non cessat ei certò hoc lucrù. detrahenda ergo æstimatio illius certitudinis, id est, quanti æstimatur, esse certum de summo pretio.

28 si constaret tamen rem seruare.

Dupliciter potest pacisci.

29 Ratione laborum & expensarum.

Tertia causa, cur possis pluris vendere, est ratione laborum & expensarum, quas subiisti in rebus illis conquirendis, aduehendis & conseruandis: hoc tamen intelligendum est, si res ista non habebat pretium statutum; tunc enim, cum pretium primò sit imponendum, potest venditor habere rationem expensarum extraordinariarum in eo taxando. vt videmus in mercibus, quæ deferuntur per loca periculosa, vbi opus est comitari manus militaris aduersus volones. non tamen hoc intelligo de expensis ratione infortunij vel per imprudentiam factis. secus verò est si res illa iam pretium suum, quo passim vendantur, habent; quia semper tenetur eas vendere pretio currente, vel sibi reseruare; vt docet Medina q. 31. & Couarr. l. 2. var. cap. 3. n. 3. & alij. In hoc enim pretio taxando iam habita est ratio laborum & expensarum, quæ ordinariè fieri solent. quòd si ab aliquo plures factæ sint, ipsius est infortunium, nec idèò pretium commune augere potest; sicut nec tenetur minuere, etiam si nullas expensas fecerit. hæc enim est conditio mercatorum. vt sicut possunt lucrari, si merces habuerint expensis exiguis, ita perdere, si ingentibus, & extraordinariis.

Quartò, Ratione copiarum emptorum & penuriarum mercium, possunt res pluris vendi, quam alioquin venderentur, si emptorum vel

30 Ratione copiarum emptorum, & penuriarum mercium, &c.

pecuniarum esset raritas, vel mercium abundantia. Ratio est, quia ex his crescit aestimatio communis mercium. id enim pluri aestimatur, quod à pluribus quaeritur, quodque difficilius vel minore copia inuenitur; minoris verò, cuius maior est copia, vel quod minus quaeritur. Hac ratione interdum fit vt repente rerum pretia valde augetur, superueniente magna emptorum, qui opulenti sunt, & auidi ad emendum, copia; & statim illis abeuntibus ad priorem statum redeant: vt cum Princeps cum aula subito ad aliquod oppidum venit, vel classis

An carius
exteriori ven-
dere licet

Indica appellitur, vt rectè docet Molina disp. 346. quo casu non censet damnandum, quod res carius vendatur externis illis, quàm indigenis; si pro vtriusque sit factis magna copia, nam respectu externorum illorum, qui pecunia abundant, & plurima emere volunt, res ista censetur pluri valere, quàm respectu indigenarum. Si tamen res non sufficerent pro vtriusque, accresceret pretium absolute respectu omnium: neque venditores permittendi, essent vendere carius exteris, vt vilius dent indigenis. Vel dici potest, vtroque casu accrescere pretium respectu omnium; neque venditores teneri minoris vendere indigenis, quàm aduenis; tamen consuetudine receptum esse, vt indigenis fiat gratia, eò quod incrementum illud sit fortuitum & transiens. non enim est illicitum vendere carius exteris, quàm incolis: modò limites pretij rigorosi non excedantur cum exteris.

31
Si in gra-
tiam em-
ptoris.

Quintò, Si vendas in gratiam emptoris, aliàs non venditurus, potes aliquantò pluri aestimare, quàm si venderes sponte. ratio est, quia aestimabile pretio est, quod rem tuam, quæ venalis non erat, venalem facias. Sed hoc limitauerim, si aliquid inde incommodi vel molestiæ sentias.

Vtilitas
emptoris.

Aduerte tamen, non posse rem pluri vendi ob singularem aliquam utilitatem vel necessitatem emptoris (vt multi absque vlla conscientia faciunt.) Ita D. Thomas hoc artic. & communiter DD. ratio est, quia nemo potest alteri vendere id, quod est ipsius; illa autem utilitas est ipsius emptoris, non venditoris, & provenit ex aliqua alia circumstantia, cuius venditor non est causa.

Causa e-
mendi mi-
noris.

Dico Secundò, Sunt etiam aliqua causa ob quas emptor potest interdum emere rem minoris quàm aliàs valeret. Primò, Si emptori parum est utilis, eamque in gratiam venditoris emat. Ita Medina q. 32. Nauarrus c. 23. n. 84. & alij. pretium enim vilescit, tum ex eo, quod emptores non inueniantur, tum ex eo, quod ipsis res parum sit comoda. Secundò, Ratione modo vendendi; vt si vendantur auctione publica. vel si quaerantur aut rogentur emptores. nam vt prouerbio dici solet (teste Caietano) *merces vltronea vilescunt pro ter-
tia parte.* ita Caiet. ar. 1. Medina supra §. similiter. Couar. supra, n. 5. Nauar. cap. 23. n. 78. & alij. Ratio est, quia iste modus vendendi indicat copiam mercium, & paucitatem emptorum, qui communi modo velint emere; quæ duo faciunt rem minoris aestimari. sic spolia militum, paruo veneunt. Similiter si res sit inutilis vel incommoda venditori, minoris aestimatur.

33
Ratione
modi ven-
dendi.

Notandum tamen Primò, Si res habet pretium legitimum, statutum in gratiam venditoris (vt fit in censibus, præsertim nouis) non debet diminui ratione modi vendendi, aut ratione copia, quia hoc pretium non statim mutatur ob aliquarum circumstantiarum variationem, si ordinatio ea-

34
Census.

dem perseueret; alioquin liceret emere redditum nouum aurei vnius, aureis 12. si emptor rogaretur; quod est falsum: quia est contra legem receptam. secus est in redditibus antiquis; quia pretium legitimum ob varias causas circa hos, consuetudine est abolitum, præsertim in Belgio.

Notandum Secundò, In auctioibus interdum excedi pretium commune ex emptorum contrahitione: & tunc probabile est venditorem non teneri ad restitutionem; vt docet Petrus Nauarr. supra, & Mercatus. Ratio est, quia ibi res subsunt fortuito & incerto pretio, vt sicut plerumque venduntur minoris quàm sit pretium mercatorum, ob eminentium raritatem & frigus; ita vendantur interdum pluri ob eminentium multitudinem vel feruorem. quare sicut illud ad malam, ita hoc ad bonam fortunam ipsius censetur pertinere. Confirmatur, quia iustum pretium illius fori est, quod absque fraude potest illo modo vendendi obtineri: sic enim passim habet hominum doctorum & piorum vius.

Tertio, Si multa sint merces & pauci emptores: vt fieri solet in fine nundinarum; maximè cum tunc accedat etiam inopia pecuniarum: hæc enim valde minuunt pretium vulgare rerum venalium. Dico vulgare, quia legitimum pretium non tam facile variatur: quare non licet statim ab eo recedere.

Quarto, Ratione donationis potest res emi minoris quàm sit pretium commune, quando venditor censetur defectum pretij condonare: sicut è contrario potest pluri vendi, quando emptor censetur excessum pretij donare. Ita Conradus q. 57. & 58. de contract. Medina q. 32. hæc tamen donatio non præsumitur interuenire, quando vel ignorantia iusti pretij, vel necessitas emendi aut vendendi interuenit; sed requiritur vt contrahentes sciant rerum pretia, & omnino liberè contrahant, absque fraudis aut coactionis admixtione. Neque puto hæc sufficere, nisi coniunctio aliqua sanguinis, vel amicitia intercedat. nam inter extraneos non præsumitur donatio, nisi huius euidentia signa appareant. vide Caiet. ar. 1. & Couar. l. 2. variat. c. 4. n. 9.

Quintò, Ratione copia mercium, quas simul emis, potes emere minoris, quàm si paucas emeres. Ratio est, quia venditorem exonerat multis curis & occupationibus, quas circa illas merces habuisset, eumque reddit expeditionem, vt statim alias comparet. quod magis cedit illi in lucrum, quàm si eas pretio ordinario sensum vendidisset. vnde hic modus emendi, facit vt venditor pretium accadat & minuat.

DUBITATIO V.

Vtrum si sciam pretium mercis mox minuendum, possim eam vendere pretio corrente:

Verbi gratia, accepi litteris magnam copiam aliunde aduchi, vel breui in lucem profecturam, quæ hæctenus suppressa fuit; vtrum possim id dissimulare, & vendere pretio visitato.

Disputatur hæc quaestio apud Cicer. l. 3. Offic. inter Antipatrum & Diogenem Babylonium. Antipater vult id esse contra officium boni viri; Diogenes negat. vtrum autem sit contra iustitiam, non clarè

35
Si in au-
tione pre-
tium sit
maius.

36
Ratione ce-
ntia mer-
cium, &c.

37
Ratione do-
nationis.

38
Si simul
multa e-
mas.

39

clare expriment. Cicero tamen id clare affirmat. Idem tenet Medina C. de restitut. qu. 35. & Conradus qu. 62. & 63. de contractibus. Sed contrarium est verius. vnde

40 *Potesse vendi pretio corrente.*
 Respondeo, Etiam si venditor sciat futuram pretij remissionem, emptor que nesciat, nihilominus potest res suas absque iniustitia vendere pretio corrente. Ita D. Thom. qu. 77. a. 3. ad quartum. & Caietan. ibidem, Siluester v. Emprio, q. 15. Sotus lib. 6. qu. 3. ar. 2. ad tertium. Couarr. ad regul. Peccatum p. 2. §. 4. num. 5. & 6. & alij. ratio est, quia res iuste vendi potest iuxta communem estimationem pro tempore vigentem. nam iustum pretium est, quod vel Principis lege, vel communi estimatione constat. confirmatur, quia priuata scientia venditoris communem sensum & estimationem non mutat, sicut nec priuata scientia emptoris illam mutat: alioquin emptor non posset emere pretio corrente, si sciret pretium postea valde augendum, quod tamen falsum esse constat exemplo Ioseph, Genes. 41. qui sciens postea fore maximam caritatem, omne frumentum Egypti pretio corrente comparabat.

Obiectio- nes.
 Dices ex Medina Primò, Illa communis estimatione non est prudens: non enim facta est ex omnibus circumstantiis ad valorem rei faciendis.

41 *Resp.* Negando illam non esse prudentem: sufficit enim vt sit facta ex circumstantiis, quæ communiter sciri possunt. euentus enim futuri non possunt vulgò cognosci; vnde ex illis sumi non debet estimatio rei. alioquin semper iniquo pretio res venderetur, quando imminet maior copia mercium, vel ratione fertilitatis, vel ratione nauium aliunde aduehentium, vel alio casu, quamuis vterque contrahentium id ignoraret.

Dices Secundò, Merces iam aduectæ & præsentis faciunt decrescere pretium; quia abundantia mercium minuit pretium: ergo etiam illa, quæ breui erunt præsentis: quia quæ parum distant, non videntur abesse, & habentur quasi præsentia.

42 *Resp.* Abundantia præsentis vel imminens facit decrescere pretium, si passim sciatur; secus si ignoretur. vnde etiam si merces sint in portu, vel in oppido, si id vulgò ignoretur, non decrescit pretium, vnde potes tuas pretio antiquo eatenus vsitato vendere.

43 *Potesse esse contra charitatem.*
 Dixi absque iniustitia posse sic vendi, quia interdum fieri potest vt sit contra charitatem; vt si vni ingentem copiam talium mercium vendas, qui inde graue damnum incurret, statu & fortunis euertendus. regulariter tamen non est contra charitatem; (vt aperte indicat D. Thomas cum ait, abundantioris fore virtutis, si pretium minuat, vel futuram copiam exponat) quia potest quis rebus suis consulere, etiam si inde par damnum proximo obueniat. Cauendum tamen hic est, ne emptorem fraudibus vel mendacijs alliciat ad emendum. quia sic iniusto modo esset illi causa damni: ac proinde teneretur ad restitutionem. vt si subornaret aliquem, qui emptoribus persuaderet pretium breui augendum. Si tamen ipse rogatus, an non expectentur naues, vel an non sit futura maior copia, diceret se nescire; putarem non teneri ad restitutionem, quia non tenetur veritatem aperire cum tanto suo incommodo. Imò quidam putant non teneri, etiam si diceret non fore copiam. hoc enim mendacium censeret officiosum, ad vitandum damnum proprium. sicut si pauper alians

ostio diuitis, & expectans eleemosynam, diceret alteri pauperi accedenti, iam esse datam, non teneretur. secus si alius, cuius nihil interest, sic mentiretur: censeretur enim causa nocendi esse mentitus. Ita Petrus Arragon q. 77. a. 3. Quæ sententia probabilis est, si ille in hoc non sit contentus fide dignus: tunc enim qui credit, suæ leuitati impudet, si quid inde incommodi sentiat.

44 Ex his patet, quid dicendum sit de casibus, quos Medina proponit. Primò, Si scias obfidionem futuram, posse te celeriter merces, quas habes in ciuitate, diuendere pretio corrente, non monitis emptoribus de periculo impendente. Secundò, Posses te elocare domum tuam pretio solito, etiam si scias pretia elocationum minuenda, ob aulæ recessum. Tertio, Posses te vendere triticum tuum pretio corrente, etiam si scias Magistratum condidisse decretum de illo minuendo; si tamen hoc nondum est promulgatum. Idem dicendum de pecuniæ commutatione, & alienatione.

45 In hoc tamen tertio casu quidam putant non posse te plus tritici, vel alterius mercis (cuius pretium per Magistratum scis esse minuendum) vendere, quam venditurus eras, si id non sciuisses: alioquin si ratione huius scientiæ amplius vendas, teneri te ad restitutionem. Ita Molina disput. 354. & quidam Iurisperiti, quos ibi citat. ratio est, quia si Magistratus alicui aperiret suum decretum ante promulgationem, qui occasione huius notitiæ cum aliorum damno ditaretur, teneretur ad restitutionem, quia dedit occasionem damni: ergo etiam ille tenebitur, qui hæc occasione ditatus est, quomocumque tandem ea scientia ad ipsum deuenierit.

46 Sed contrarium videtur verius, nempe non esse contra iustitiam, etiam si occasione illius scientiæ plus mercium vendas: quod expressè tenet Cotarruias loco citato. Probatur, quia etiam si sciam decretum à Principe vel Magistratu conditum circa merces vel monetam; tamen quamdiu illud non est promulgatum, non obligat, nec vllam vim habet; ac proinde antiquum pretium adhuc durat: sicut prior lex vim habet, etiam si alia, quæ hæc abrogetur, iam sit conscripta; modò tamen non sit promulgata: ergo possum vendere pretio antiquo.

47 Dices, Posses me vendere pretio antiquo bona fide, vt alij vendunt, qui decretum nesciunt, donec illud decretum promulgetur; non tamen posse me ratione notitiæ huius decreti vendere plus mercium eo pretio, quam alioquin eram venditurus: quia non possum priuatim cum aliorum dispendio vti lege, quæ omnibus debet esse communis. Sed hæc responsio non satisfacit; Primò, Quia Quædam resp. res. 11a. nulla lex vetat ne vtar notitia illius decreti in meum commodum. Secundò, Quòd vendam aliquid permotus notitiæ illius decreti, vel ob aliam causam, nihil facit ad æqualitatem vel inæqualitatem, quæ seruanda est in contractibus. atqui si vendam modium frumenti pretio corrente, nihil sciens de illo decreto, erit æqualitas inter rem & pretium, iustaque venditio; nec tenebor ad restitutionem, etiam si pretium paulò post per decretum minuat: ergo etiam erit æqualitas & iusta venditio, etiam si sciam illud decretum. Tertio, Intentio interior non potest facere vt actio exterior aliàs iusta, fiat iniusta, & obliget ad restitutionem. vt ostensum est cap. 12. n. 129.

48
Ad ratio-
nem con-
trary.

Ad rationem in contrarium, Respondeo negando consequentiam; Magistratus enim ex officio tenetur dare operam quantum fieri potest, ne ex huiusmodi decretis, quibus pretia mutantur, aliquibus præ aliis damnum obueniat. Hinc tamen non sequitur, illum, qui notitia tali usus est, teneri; quia non tenetur ex officio ciuium commoda curare, vel damna auertere. sicut si Magistratus sine causa excluderet alios venditores, & ita mercium tuarum pretium valde excreceret; teneretur ille ciuibus compensare damnum illius incrementi: quia contra officij sui debitum est causa cur pretium ita creuerit. tu tamen non teneris; quia res tua tanti valuit, supposita aliorum exclusione. Si tamen fuisti causa, cur Magistratus alios excluderet iniuste; teneris de damno, tum exclusis, tum Reip. idque primo loco, quia in tuum commodum ad hanc iniquitatem Magistratum induxisti. Idem videtur dicendum si numeribus corruptum induxisti, vt tibi decretum suum ante promulgationem patefaceret, & hac ratione merces tuas cum graui aliquorum damno, magno pretio distraxisti.

49

Nescio tamen an hoc secundum sit satis solidum, quia illa reuelatio Magistratus, etsi sit contra officium (ac proinde ob illam possit puniri, sicut ob violationem aliorum secretorum) tamen non videtur causa damni iniusti. Nam iste iusto pretio merces suas vendidit. Vnde nec ipse reuelator videtur ante sententiam, qua ad hoc condemnetur, ad restitutionem seu compensationem damni teneri.

Simile esset, si in caritate annonæ scriberetur ad Magistratum, magnam frumenti vim intra octiduum adfuturam; & aliquis ex ipsis, quamuis impositum esset omnibus communi consilio silentium, hoc amico patefaceret, vt interea omne suum frumentum diuenderet: non videtur eo casu ille reuelator ad compensationem vllam teneri.

DUBITATIO VI.

Utrum liceat carius vendere dilata solutione, seu credito, quam vendi solet presenti pecunia.

50
Venditio
credito.

Respondeo & Dico Primò, Intra limites iusti pretij licitum est vendere rem carius dilata solutione: vt si presenti pecunia vendebas infimo vel mediocri; potes credito vendere pretio summo: quia omne illud pretium censetur iustum.

51
Supra re-
gorosum.

Dico Secundò, Supra pretium rigorosum, quo res poterat vendi pecunia numerata, non licet eam vendere ob solam dilationem solutionis, est communis sententia DD. Ratio est; quia dilatio solutionis est implicitum quoddam mutuum (dum enim creditor differt solutionem, perinde facit, ac si acceptam à debitore pecuniam eidem mutuet): atqui pro mutuo nihil licet accipere supra fortem; ergo nec pro dilatione solutionis, vltra iustum pretium.

52
Si dubium
an plus
ualebit.

Aduerte tamen, si res, quæ nunc valet 10. tempore solutionis creditur valitura plus minùve quam 12. posse nunc vendi duodecim credito; si tamen eam rem venditor vsque ad illud tempus constituerat seruare. vt patet ex cap. In ciuitate 6. de vsuris; de quo supra dub. 4. tunc enim non ratione dilata solutionis, sed ratione lucri cessantis

tanti vendit. vnde etiam presenti pecunia posset tantidem vendere, secus tamen si non constituerat seruare. Quia in re fallitur Caietanus qu. 78. a. 2. ad septimum, vbi docet, quando quis vendit credito, & res tempore solutionis erit maioris pretij, posse nunc de illo pretio pacisci, etiam si rem non constituerat seruare in illud tempus. ratio ipsius est, quia tempore traditionis pretij completur contractus ex parte ementis; atqui tunc res valet plus, quam tempore conuentionis: ergo postulat æqualitas vt detur maius pretium.

Sed contrarium est communis sententia DD. vide Couarr. lib. 2. variarum cap. 3. nu. 6. & Medicinam q. 38. causa 5. Ratio est, quia hoc ipso, quo venditor rem tradit, amittit eius dominium, fitque emptoris: vnde si creseat eius pretium, crescit emptori; ac proinde venditor non potest quidquam pro eo incremento exigere: nisi ipsi eam rem fuisset seruaturus. Nec obstat cap. In ciuitate, de vsuris; quia loquitur de eo qui merces erat seruaturus; vt exponit Glossa & DD. communiter. & colligitur ex cap. Nauiganti. 19. ibidem. vbi similis species facti expeditur.

Ad rationem Caietani Respondeo, Contractum emptionis & venditionis essentialiter compleri mutuo consensu verbis expresso, & pretium rei esse spectandum secundum valorem rei, quem habet tempore traditionis, quando transfertur dominium in emptorem: dicitur autem compleri solutione pretij, quia est finis & terminus contractus; vt dictum est dub. 1.

Dico Tertio, Licitum est tamen augere pretium ratione lucri cessantis vel damni ex illa dilatione, seu credito venditione emergentis. patet ex dictis cap. 20. dub. 11. sicut enim in mutuo ob hanc causam licet vltra fortem exigere, ita in venditione supra iustum pretium: quia dilatio solutionis est quoddam mutuum implicitum.

Dico Quarto, Etiam licitum est aliquid exigere supra iustum pretium ratione periculi foris, cui mercator credito vendens exponitur. Item ratione expensarum & molestiarum, quas timet in recuperanda sorte. Ioan. Medina C. de restitut. q. 38. §. Ad tertiam causam. Corduba qu. 78. Petrus Nauarra l. 3. cap. 2. n. 110. consentiunt Sorus lib. 6. q. 4. a. 1. ad 2. & Nauar. cap. 23. nu. 81. quoad secundam partem; primam tamen negant.

Sed probatur Primò, Quia exponere se tali periculo est pretio æstimabile, omnium iudicio: ergo pro eo potest aliquid exigi.

Secundò, Quia venditor potest petere fideiussorem, qui vt periculum illud præstet, seu in se suscipiat, potest iustum pretium stipulari: ergo si emptor cupiat venditorem illud in se suscipere, poterit & ipse iustum eius pretium exigere. vide dicta supra c. 20. dub. 13. vbi id pluribus confirmauimus; & ad rationes Soti & Nauarri respondimus: nam eadem vtrique est ratio.

Aduerte tamen Primò, Debere esse verum periculum, non fictum. Secundò, Venditorem non posse cogere emptorem vt se potius quam alium pro periculo præstando accipiat. Tertio, non posse plus exigere, quam ipse libenter alteri daret ad simile periculum redimendum, si necesse foret. Quarto, Significandum emptori, quo titulo tantum exigat; præsertim si dubium sit an illi placeat: forte enim nolet eo titulo quidquam dare.

Dico

56 Dico Quinto, Licitum etiam est eas merces, quae communiter non nisi credito seu ad terminum (vt aiunt) vendi solent, pluris vendere, quam venderentur, si solum numerata pecunia distraherentur: colligitur ex Soto l. 6. q. 4. a. 1. ad quartum. Et Couar. lib. 2. var. cap. 3. numero 6. sentit esse probabilem, citatque pro ea Salicetum & Decium. Tales sunt, quae ingenti copia ex India aliisve locis in magna emporia deferuntur, & mox distrahantur in varios mercatores, qui ad diuersa loca eas destinant, vt ibi sensim praesenti pecunia vendantur. Sic Antuerpia merces Venetae, quaedam venduntur ad terminum 10. mensium, quaedam ad 8. Florentina ad 10. Lucensium ad 9. Neapolitanae & Mediolanenses ad 6. vel 8.

Solita vendi credito, possunt pluris vendi.

Denique merces cuiusvis generis venduntur vt plurimum ad terminum 6. 8. 9. 10. 12. mensium. non raro hi termini duplicantur, ea lege, vt emptor elapso medio tempore numeret dimidium pretij, reliquum in fine.

57 Ratio autem, cur sic possint pluris vendi, est, quia cum istae merces non possint ea copia, qua expedit Reipub. & emptores desiderant, praesenti pecunia vendi; necessarium fuit instituire modum eas vendendi credito, seu ad terminum; qui modus facit vt mox plurimi emptores sese offerant, quorum copia pretium incendit, facitque crescere. & sic non venduntur pluris praesise ob dilationem solutionis; sed quia iste modus vendendi, per accidens facit pretium crescere, alliciendo copiam emptorum. Accedit, quod cum pretium non consistat in indiuisibili, saepe fit vt pretium, quo venduntur credito, non excedat pretium rigorosum, quo numerato vendi possent. denique ferè semper mercatoribus est incommoda illa dilatio solutionis: nam saepe videmus postquam credito vendiderunt, eos agere cum emptoribus de anticipando termino; remittendo 8. vel 9. in 100. per annum; vel plus minusve, secundum numerum mensium. Itaque in taxando illo pretio potuit haberi etiam ratio illius incommodi. Nec refert, quod aliquis in particulari hoc incommodum non sentiat, quia non ideo cessat pretium commune, vt supra ostensum est.

58 Instum pretium re- rum, quae credito venduntur.

Ex quibus patet, non esse illa pretia, quibus merces credito pluris vendi consueverunt, facile condemnanda; nisi aliunde constet esse iniusta. Nam merito praesumi potest illud esse verum pretium talium mercium in tali modo vendendi, quod a mercatoribus, spectatis circumstantiis omnibus ad rem facientibus, impositum est. Si tamen Magistratus pretium imponat, hoc seruandum.

DUBITATIO VII.

Vtrum liceat minoris emere ob anticipatam solutionem.

59 Anticipata solutio.

Respondeo, Infra pretium infimum non licet emere praesise ratione anticipatae solutionis. est communis sententia DD. ratio est, quia hoc esset lucrari aliquid supra sortem ex vi impliciti mutui. Qui enim solutionem anticipat, implicitè mutuatur; & postea dum ei res empta pluris valens traditur, implicitè fit ei restitutio cum vlura. nam illud incrementum, quo res pluris valet quam pretium, datur ex vi pacti praecedentis

propter anticipatam solutionem, id est, propter vsum pecuniae tanti temporis.

Aduerte tamen, interdum per accidens licere minoris emere ratione anticipatae solutionis, vt si per illam anticipationem emptor patiatur damnum, vel lucri iacturam: vel si esset periculum fraudis in venditore, quod vel merces non traderet, vel non sinceram, vel non statim tempore: haec enim omnia aestimabilia sunt. Denique quia modus hic vendendi inducit raritatem emptorum, & multitudinem venditorum; ac proinde facit pretium decrescere. Hinc patet, non esse facile demandandas anticipatas emptiones lanarum, quae in Hispania & alibi fieri solent; in quibus arroba lanae (est pondus 25. librarum) videtur multo minoris emi anticipata solutione, quam valeat tempore traditionis: quas emptiones defendi posse docet Sotus l. 6. q. 4. art. 1. ad 4. & fuse Corduba quaest. 85. in Summa, & nouissimè Molina disp. 360. qui praxim earum fuse explicat.

60 Causa est sic liceat emere minoris.

61 Lanae anticipatae emptionis empta.

1. Ratione lucri cessantis. Prebatur Primum, Quia mercatores, quae anticipata solutione emunt, patiuntur ex illa anticipationem iacturam lucri: nam aliquot mensibus ante traditionem mercis, carent sua pecunia, qua interim per cambia lucrari potuissent. cuius signum est, quod libenter soluant vnum vel duos regales in singulas arrobas amplius, si venditor patiatur extrahi solutionem in tempus traditionis mercis, vel in duos tresve menses post. vnde sequitur, posse tantò minoris emi, quam valeat tempore traditionis, quanti aestimatur spes lucri, quae se per anticipatam solutionem priuant.

2. Ratione metus perfidiae.

Secundo, Quia saepe metuunt defectum ex parte venditorum; vt quod non praestabunt totum pondus, vel non sinceram mercem; sed infectam & fordidam, aut iniuriam notam: cuius signum est, quod libenter emant pluris solito, medio regali singulas arrobas; si sperent venditorem praebiturum sinceram; & quod eo plus dent in singulas tales mensuras, quod venditor maiorem copiam habiturus est; quia tunc minus timent defectum in contractu implendo. atque hic metus pretio est aestimabilis: vnde facit mercium aestimationem decrescere.

3. Ratione paucitatis emptorum.

Tertio, Sicut modus vendendi credito, facit pretium crescere, quatenus inducit multitudinem emptorum; ita è contrario modus vendendi solutione anticipata facit pretium decrescere; quia inducit raritatem emptorum, & multitudinem venditorum: nam pauci sunt, qui hoc modo lanam emant, & plurimi qui vendant. quo fit vt iustum pretium in hoc modo vendendi minus sit, quam pretium in venditione rei praesentis.

4. Quia ementi res minus commoda.

Quarto, Res, quae emptori primum tradenda est post aliquot menses, minoris illi valet, quam si statim ei tradenda esset, multas enim opportunitates habet res praesens, cuiusque praesens dominium, quas non habet res futura. ergo si eam tunc emat & soluat, potest minoris emere, quam tempore traditionis emenda foret.

5. Aliarum ratione non ementur pluris.

Quinto, Si nulla fieret venditio anticipata illius lanae, (vt si edicto esset prohibita, vel si mercatores nolent eam emere ante tempus traditionis) non venderetur tunc pluris quam nunc anticipata solutione vendatur; sed potius minoris, vt periti mercatores affirmant, & ratio ipsa probat: nam tunc pretium valde decresceret, tum ratione copiae, quae summa est tempore solutionis: tum

62

quia venditores eam passim emptoribus ingere-
rent, idque partim ad vitandos sumptus in ea con-
feruanda subeundos, partim ad obtinendam pec-
uniam, qua tunc summè ad debita soluenda, &
pabulum in hiemem comparandum egent. vnde
sequitur, per has anticipatas emptiones nullam ini-
uriam fieri venditoribus, cum tanti emanant,
quanti si nulla anticipata emptio fieret.

Obiectio.

Dices, Res tempore traditionis valet pluris,
quàm pro ea solvatur anticipatè: ergo non emi-
tur iusto pretio, probatur consequentia; quia ius-
tum pretium rei est, quanti ipsa res valet tempore
traditionis; non autem tempore conuentionis.
Si enim dum triticum valet 10. regalibus, emam
illud anticipata solutione 10. sed tradendum
post 4. menses dum valebit 14. iniqua est emptio;
contingens implicitam vsuram; eò quod res tem-
pore traditionis pluris valet: ergo similiter si pon-
dus lanæ, quod tempore traditionis valebit 18. re-
galibus, emam 14. iniqua est emptio, contingens
implicitam vsuram. nam excessus rei est lucrum
proueniens ex anticipata solutione.

Solutio.
63
Quando
non sumi-
tur pre-
tium rei
ex tempore
traditionis.

Respondeo, negando consequentiam. Ad pro-
bationem dico, iustum pretium rei esse, quanti
ipsa valet tempore traditionis; nisi ex causis ex-
trinsecis tempore contractus minoris æstimetur:
vt si ex modo vendendi tali tempore, contingat esse
paucos emptores & multos venditores, si ex tali
modo emendi cesset lucrum, vel timeatur fraus
aut defectus aliquis in venditore; tunc enim etsi
res ipsa nudè & secundum se considerata pluris
valeat, non tamen pluris valet cum illis circum-
stantiis. His adde, iustum pretium rei tempore
contractus non esse æstimandum ex pretio quod
erit tempore traditionis, quando hoc pretium
pendet ex præcedentibus contractibus; nempe
quando per illas emptiones anticipatas inducta est
raritas mercium (ac proinde, caritas) tempore
traditionis. cum enim ista raritas pendeat ex præ-
cedentibus contractibus, non potest pretium in
præcedentibus contractibus, quando non erat
raritas, sumi ab æstimatione, quam merces habent
in raritate. alioquin qui emit, dum offertur magna
copia mercium, deberet emere eo pretio, quo va-
lebunt dum erit raritas, si venditor non posset an-
teà tradere, quod est absurdum.

64
Requiritur ergo, vt pretium, quod erit tem-
pore traditionis, aliunde proueniat quàm ex em-
ptionibus anticipatis; ita vt etiam si tales emptio-
nes non præcessissent, nihilominus tanti res illa
tempore quo tradenda est, sit valitura: quod hic
locum non habet. nam si lana multis huiusmodi
anticipatis contractibus vendita non fuisset, non
esset carior tempore traditionis, quàm fuit tem-
pore anticipatæ conuentionis. Denique non est
eadem lana, quæ carior est tempore traditionis, &
quæ venditur anticipata solutione, sed alia; nem-
pe ea, quæ tunc adhuc vendenda superest, quæ ob
raritatem carior est. alioquin si tota lana anticipa-
tè vendita, ponatur tempore traditionis non
vendita, non erit carior. hoc tamen requiritur, vt
pretium emptionis anticipatæ, debeat sumi ex
tempore traditionis.

DYBITATIO VIII.

*An chirographa, seu credita possint emi
minoris quàm contineant. v.g. vtrum
ius ad 100. aureos soluendos intra an-
num, possit modò emi minoris, vt 96.
vel 97.*

65
Suppono, talia posse minoris emi, si difficilis
vel ambigua sit solutio, vel cum molestiis ob-
tinenda. Item ratione lucri cessantis aut dāni
emergentis ex emptione.

Sed tota difficultas est, Si nihil horum subit, an
secundum se minoris emi possint? Sunt duæ sen-
tentia. Prior est, Possè talia iura minoris emi, ita
Panormitanus & Innoc. in cap. In ciuitate, de vsu-
ris, Caiet v. Vsuræ, sub finem, Nauarr. cap. 17.
n. 230. Idem docuit olim doctissimus Cardinalis
Bellarminus Louanij, & Petrus Parra Romæ.
Probatur Primò, Quia talia iura, dum proponun-
tur venalia instar mercis, communi hominum
iudicio minoris æstimantur, quàm pecunia præ-
sens, vt experientia patet: eò quod hæc multarum
rerum facultatem præbeat, quam iura illa non
tribuunt: ergo minoris emi possunt. patet conse-
quentia; quia illud censetur iustum cuiusque rei
venalis pretium, quod communis hominum æsti-
matio statuit. si enim in ceteris rebus censetur ius-
tum pretium, quod ex communi æstimatione
statuitur, cur non etiam in his chirographis?

67
Dices, Quod homines communiter hæc chiro-
grapha minoris faciant, hoc fit ob inopiam eorum,
qui magis egent numerata: ergo hæc æstimatio
non est prudens; ac proinde non licet ea vti. alio-
quin quando quis ob inopiam esset paratus dare
duplum, liceret exigere duplum.

Responderi poterit, negando conseq. nam om-
nium ferè rerum æstimatio pendet ex necessitate,
cui subiecti sunt homines; & nihili æstimarentur,
si ea necessitas abesset, vt patet in medicamentis,
in cibis, in ædificiis, & eorum materia. Neque re-
quiritur vt ea necessitas sit omnium; sufficit vt sit
multorum, vel ferè omnium; ita vt ratione eius,
res illa tanti æstimetur. Itaque cum illa iura minùs
sint necessaria, quàm pecunia numerata, & non
præbeant eam facultatem lucrorum & aliorum
commodorum, prudenter minoris æstimantur.

Nec refert, quod tibi in particulari perinde sit,
vtrum habeas pecuniam præsentem, an tale chi-
rographum; quia id per accidens est. non enim ex
tua æstimatione pretium rei pendet, sed ex com-
muni: sicuti etsi nullis vnquam egeres medica-
mentis, posses nihilominus ea pretio communi
vendere.

68
Secundò Probatur, Si talia iura non valent mi-
noris quàm pecunia præsens: ergo iniuste erunt
emptions censuum personalium, quæ in pluri-
mis locis sunt receptæ. Sequela patet; quia in his
nihil emitur aliud, quàm ius ad recipiendā quot-
annis, v.g. sextadecimam partem sortis, ita vt
sextodecimo anno tota fors sit exhausta. nihil au-
tem refert ad iustitiam, siue diuisam quotannis,
siue totam summam in fine totius illius temporis
recipias. ergo si ius, v.g. ad 96. recipienda diui-
sum 16. portionibus ad annos 16. tanti valet quanti
pecunia præsens 96. non licet emptori census,
post

post annum 16. quidquam amplius accipere; neque licebit recipere totam sortem, si venditor interim voluerit censum redimere; sed pensiones annis elapsis solute, erunt in sortem computandae: quorum utrumque est contra praxim multarum Prouinciarum, in quibus Bulla Pij V. de censibus non est recepta: quam praxim ut iniquam damnare, valde durum est.

69 Tertiò Probatur L. Minus. 205. 7. de Reg. Iuris, ubi dicitur, *Minus est actionem habere, quam rem.* ergo minoris valet, & minoris emi potest. Addunt aliqui, ob periculum palliandi vsuras, hanc sententiam non esse passim vsurpandam, sed tantum in censibus, in quibus lege publica vel communi aestimatione pretium est taxatum, & in alijs iuribus iam antè constitutis. v.g. Petrus ex mutuo vel empro debet mihi 100. aureos soluendos post biennium; si tibi velim ius meum vendere, poteris illud minoris emere, v.g. 97. vel 98.

Si petas, Vtrum ipse debitor possit illud emere, vt ita se obligatione liberet?

Respondetur, Si creditor illud offerat venale, non videri cur debitor non possit illud emere, eo modo quo quiuus alius; vt docet Nauar. loco citato. non enim ipse debet esse peioris conditionis in emptione illius iuris, quam alij. nisi forte ipse sit causa cur creditor velit vendere, vt si se præberet difficilem ad soluendum. tunc enim non possit eo pretio emere, quo alij. ratio est, quia tenetur illam difficultatem tollere, & præferre solutionem fore facilem & securam termino elapso. vnde ob illam difficultatem non potest debitum minoris aestimare. alij tamen possunt, quia non sunt causa illius difficultatis, nec tenentur eam tollere.

Contrariè tertiò. Altera sententia, Talia iura non posse minoris emi, est communis aliorum DD. Medina. C. de restitut. q. 38. Soti lib. 6. q. 4. art. 1. ad 3. Siluestri, Vfsura 2. q. 14. Gabrieli d. 15. q. 11. dubit. 4. ad 3. & aliorum; quæ & mihi probatur. Primò, Quia

70 Nisi sit causa difficultatis. Probatur altera sententia. est communior & securior. Secundò, Quia debitor 100. aureorum soluens minus, quam debet (v.g. 96.) ob anticipationem, committit vsuram: implicite enim mutuat 96. vsque ad terminum solutioni destinatum, vt tunc pro illis recipiat 100. nam debitum 100. aureorum extinguitur. atqui hoc ipse facit, qui emit chirographum 100. aureorum pro 96. ergo.

Dices fortè, Maiorem esse veram, si idè præcisè minus det, quia terminum solutionis præuenit: secus autem si minus det, non gerens se vt solutionem debiti, sed vt emptorem Iuris alieni, quod per modum mercis expositum venale, non pluris aestimatur, nec pluris vendi in tota ciuitate posset, tanti interest, quo titulo, quauè forma quis contrahat. Sed hæc diuersitas videri possit magis esse in mente quam in re ipsa: vnde

72 Probatur Tertiò, Nam hac ratione poterunt vsuræ multæ palliari. vsurarius enim dicere poterit, se nolle mutare, sed esse paratum emere Ius, v.g. ad 100. vel 200. aureos, quod quitque sibi potest imponere.

Dices forsitan, Non fore vsuram palliatam, si tale Ius vel actio non minoris ematur ab vsurario, quam publicè vendi posset, addita pignoris securitate. Sed hoc supra cap. 20. dubit. 14. discussum est, & in praxi improbatum.

Nec satisfacis, si dicas hanc sententiam non esse admittendam in nouo iure, quod quis sibi è

vestigio imponit vt vendat: (nisi sit census annuus) eò quòd iste modus contrahendi non sit receptus, cum planior sit via per mutuum; ac proinde merito ceteri vsurarium, qui eo vteretur. Secus esse de chirographis seu iuribus iam antè aliam ob causam constitutis: hæc enim frequentissimè in emporijs vendi solere, & semper minoris, quam contineant: hoc, inquam, non satisfacit. nam saltem in re non erit inæqualitas. si enim non est in antiquis, cur sit in nouis? non ergo censendus est vsurarius, sed potius auarus, & durus in proximum.

73 Quartò, Si ius ad 100. aureos in fine anni recipiendos, minoris valet quam 100. præsentis; ergo si quis exigeret 100. præsentis, peccaret contra iustitiam, & teneretur ad restitutionem.

Fateor tamen hoc argumentum non conuincere. nam poterit negari consequentia. Primò, Quia 100. præsentis non omnino excedunt limites iusti pretij, sed pertinent ad pretium rigorosum; vnde si quis velit illud dare, poterit accipi. Secundò, Quia venditor non tenetur in huiusmodi iuribus vendendis quidquam remittere de pretio, etiam si solutio sit difficilis; sed potest totum exigere, non aestimando difficultatem vel dilationem solutionis: vsu enim receptum est, vt quisque vendat talia iura quanti potest, intra tamen limites summæ debita. Idem videmus in censibus antiquis. Vnde si inueniatur emptor, qui sciens rei conditionem, tantam velit dare, iuste potest accipi.

Ad Primam rationem contrariæ sententiæ Respondedo, Chirographa minoris aestimari vel propter aliquod periculum, aut difficultatem annexam, vel quia qui dat pecuniam præsentem, priuat se aliqua potestate aut commoditate, quam non habet per chirographum.

Ad Secundam, In redditibus personalibus semper est aliquod periculum ob temporis diuturnitatem. deinde non ipsæ pensiones, sed Ius ad illas emitur, vt infra cap. 22. dub. 5. dicitur.

DVBITATIO IX.

Vtrum chirographa, seu librantia, vt vocant, possunt interdum emi dimidio pretio, si difficilis vel ambigua sit solutio.

74 Respondedo, Id sæpè iuste fieri posse, nempe si solutio tam sit difficilis obtentu, vel tam incerta, vt ob hanc circumstantiã coniunctam, prudenter aestimentur dimidio minoris: vt si chirographum per se consideratum valeat 100. & difficultas vel incertitudo annexa sit tanta, vt passim quiuis eam libenter redimeret 50. tunc potest emi 50. & paulò minoris. imò fieri potest vt licitè ematur 40. vel 30. prout difficultas & incertitudo solutionis maior fuerit.

Dices, Et si alius solutio difficilis sit impetratu, si tibi non sit difficultas obtentu. Petro tamen, eiusque sodalibus, ob fauorem Principis vel officialium, vel ob contractus quos cum illo ineunt, non est difficilis, nec incerta: ergo ipsi non poterunt illud tam modico pretio emere: nam ratio illa detrahendi de pretio, in illis cessat. Ob hoc argumentum quidam putant, non posse librantias militares à mercatoribus, qui cum Rege contrahunt, minoris emi (saltem notabiliter) quam

quam contineant; quia certi sunt integræ solutionis, idque absque difficultate.

76 Sed contraria sententia est probabilis, & verior, posse emi tali pretio absque iniustitia. in qua præter alios est etiam doctissimus vir Ludouicus Molina disp. 361. ratio est; quia dum hæc librariæ offeruntur venales, earum pretium non pendet ex commodo vnius vel paucorum, sed ex publica æstimatione, qua æstimantur si publicè in foro, sub voce præconis, concurrente tota ciuitate, proponerentur. Confirmatur, quia cum non habeant pretium lege præscriptum, illud assignandum est ex communi æstimatione. vnde si Princeps Turcarum tibi debeat 1000. aureos, nullaque vel parua sit spes obtinendæ solutionis, vel non nisi magnis sumptibus aut laboribus, fas est hoc debitum emere paruo pretio, v.g. 100. vel 50. aureis; etiam si emptor pecuniarem aliquam rationem norit, qua facile integram solutionem obtinere queat. hoc enim ad bonam ipsius fortunam pertinere existimandum est. Sæpè tamen fit vt mercatores illi peccent contra charitatem, si miseris militibus, qui per magnam inopiam coguntur eas vendere, rationabile pretium dare nolint, cum ipsi tam ingens lucrum inde reportent.

77 Aduerte tamen Primò, Integrum esse iis, qui talia chirographa habent, non æstimare difficultatem vel incertitudinem solutionis debitæ, ac proinde nolite vendere nisi integrè numeretur tota summa. vsu enim receptum est, vt hæc vendantur quanti vendi possunt absque fraude & ignorantia, intra limites summæ contentæ.

78 Secundò, Huiusmodi chirographa non posse emi tali pretio à debitore vel eius ministris, quorum officium est ea soluere: vt dictum est dub. 8. quia ipsi sunt causa malignæ solutionis: qua in re interdum grauitè peccatur à Receptoribus & Quæstoribus Principum. secus tamen si Quæstor causa non sit, & scandalum abfit.

DVBITATIO X.

Vtrum si sciam occultè debitorem meum non esse soluendo, possim ijs, qui id nesciunt, vendere illud debitum pretio ordinario.

79 **I**ste casus est frequens inter mercatores. Videri possit non esse contra iustitiam; modò mendacis vel fraudibus non alliciam emptorem. Primò, Quia qui vendit rem quanti communiter æstimatur, non facit emptori iniuriam: (nam hoc censetur iustum rei pretium) atqui iste sic vendit: ergo, &c. Nec refert, quòd ista æstimatio nitatur errore, dum putant illum debitorem esse soluendo, eò quòd passim pro opulento habeatur: quia iste error non versatur circa rei substantiam; (qualis esset, si quis emeret chirographum fictum, putans illud esse verum, vel vitrum, putans esse gemmam) sed circa aliquid extrinsecum, nempe circa conditionem quamdam non rei, quæ venditur, sed eius, qui debet eam tradere. Atqui talis error non facit contractum iniquum, nec tollit pretium vulgare: vt si rem meam, quæ est in potestate alterius, qui passim habetur vir bonus, vendam tibi cum onere illam recuperandi, & ego sciam, non sine graui difficultate recuperatum iri;

Vendens rem difficilem recuperatu.

nemo dixerit hanc venditionem esse iniustam: non enim venditoris est, explicare conditiones illas extrinsecas rei, nisi rogetur; sed emptoris est de illis inquirere, & omnia circumspicere.

80 Secundò, Qui vendit merces suas pretio currente, sciens maximam copiam breui proferendam in lucem, non peccat contra iustitiam, vt dictum est dubit. 5. & tamen æstimatio illa nititur errore vel ignorantia: ergo similiter nec iste contra iustitiam peccabit, qui vendit tale debitum pretio, quo vulgò æstimatur inter mercatores, etiam si illa æstimatio ex errore vel ignorantia procedat. sicut enim illæ merces ob communem æstimationem tanti valent; ita etiam istud debitum, seu obligatio chirographica.

Tertiò, Si sciam segetem delendam vel domum incendendam ab hoste, possum nihilominus eam vendere iis qui id nesciunt, pretio ordinario; & tamen nemo vellet emere, si id sciret: ergo, &c.

Quartò, Si obligatio nihil valeret quando debitor non potest soluere; ergo etiam quando non vult soluere; nec ob potentiam potest cogi: (hæc enim idem valent, secundum communem hominum æstimationem) ac proinde non possem tunc eam vendere pretio ordinario alicui mercatori, qui sua industria posset solutionem obtinere: quod tamen falsum esse constat ex dictis supra dubit. 9.

81 Verum quidquid sit de ratione iustitiæ, mihi videtur absolute illicitum; quia saltem est contra charitatem, maximè quando alicui tenuiori esset occasio grauis damni. deinde videtur esse contra iustitiam. sicut enim Ius fructuum agri sterilis, in se est parui momenti, nec potest vendi eo pretio, quo Ius in agro fertili: ita Ius in illum, qui non est soluendo. Vnde hoc vitium videtur intrinsecum rei, ac proinde manifestandum. quod si non fiat, saltem contractus poterit rescindi; cum dolus ei causam dederit; iuxta dicta cap. 17. dub. 5. secus est in casibus, qui in argumentis proponuntur: res enim ibi non est intrinsecè deterior, aut minoris momenti; sed per accidens, ratione alicuius extrinseci, minoris æstimata. Ex quibus patet responsio ad argumenta.

DVBITATIO XI.

Vtrum venditor teneatur emptori defectum rei vendendæ aperire.

D. Thom. art. 2. & 3.

82 **S**uppono iniquum esse vendere rem habentem vitium in quantitate, (id est, cui non est iustum pondus, aut numerus, aut mensura) aut qualitate, eo pretio, quo venderetur, si omni defectu careret; vt docet D. Thomas artic. 12. ratio est, quia in tali contractu deest æqualitas debita. sic peccant œnopolæ, qui vino miscent aquam, & frumentarij, qui tritico miscent secale aliave semina, vel quisquilias: sicut illi, qui Amos 8. dicunt, *quisquilias frumenti vendamus*. Item qui sericum tincturæ, mangonio multò faciunt ponderosius; & tamen non multò minoris vendunt, quam si fucatum non esset, qua ratione multi Antuerpiæ & alibi facti sunt ditissimi. decipiuntur enim

enim emptores, & nollent tanti libram emere, si fraudem scirent. Denique omnes, qui mensuras adhibent dolosas, contra illud Proverb. 11. *Stratera dolosa abominatio est apud Deum.* Si tamen res ex illa admixtione non esset minus bona, quam ea quae ab aliis venditur; non esset condemnandus iniustitiae, qui eodem pretio venderet: quia illa fraude nullum damnum infert emptori. Cur enim rem suam non possit ad eum statum reducere, in quo sunt res aliorum, & tunc eam vendere eodem pretio quo alij? Fit hoc interdum in vino, tritico, & similibus speciebus; dum vino valde praestanti miscetur aliud tenue, vel aqua; aut tritico valde puro, secale; ea tamen moderatione, vt non sint deteriora quam quae ab aliis passim venduntur. docet hoc aperte Lopez p.2.c.42. sui Instruēt. etiam in eo casu, quo pretium a Republ. est taxatum. Crediderim tamen, talem posse puniri, tamquam specierum vendendarum adulteratorem, & emptorum deceptorem. tales enim mixtiones sunt in Republica valde odiosae, & auctores infames.

83
Admixtio.

84
Emens rem
pretiosam
pro vilis.

85

86
Si venditor
rogetur,
tenetur
aperire.

87

Pari modo iniquum est, emere rem vitio carentem pro vitiosa; & pretiosam pro vilis, vt gemmam loco vitri; etiam si venditor ob ignorantiam, eam non pluris indicet, quam si vitiosa aut vilis esset. ratio est, quia non seruetur aequalitas. non enim venditor intendit rem donare, qua parte excedit, sed totam vti est, vendere, & iusto pretio commutare. Si tamen in aliqua regione res illa passim parui aestimaretur, eo quod ignoretur alibi eam magni fieri, posset ibi paruo emi. Sic apud Indos licitum erat contra aurum aliasque res pretiosissimas commutare specula, tintinnabula, cultellos, & similia crepundia.

Item si aliqua gemma pretiosissima in aliquo oppido, paruo aestimarentur a gemmariis illius loci, posset alius, qui earum praestantiam nosset, eas paruo emere: quia illo loco non pluris censentur valere. Denique saepe herbarum, qui venditur ad pabulum animalium, potest emi pretio, quo talia vulgo vendi solent, etiam si emptor sciat ibi pretiosas quasdam herbas contineri: ratio est, quia tota illa res ad eum usum, quo vendi solet, non pluris aestimatur. His positis

86 Resp. & Dico Primò, Si emptor roget venditorem, an res sit bona, an careat vitio, vel si petat ad certum usum; tenetur venditor ex iustitia aperire rei vitia, maxime occulta, vel talem, qualem ille desiderat offerre. est communis sententia DD. Probatur, quia tenetur ex officio explicare conditionem rei suae, quam vendendam exponit, praesertim si rogetur ab emptore; alioquin maximae contingerent fraudes, quae non possent ab emptoribus vitari. ordinariè enim nemo nouit melius rei conditiones, quam ipse venditor. Itaque si venditor affirmet rem vitio carere, eamque laudet, eum tamen occultum vitium habeat, iniuriam facit emptori; & quidem si hac ratione alliciat eum, qui alioquin emere nolisset; contractus est inualidus: quia dolus dat causam contractui, iuxta ea, quae dicta sunt c.17.d.5. Si autem voluisset quidem emere, sed non tanti, quanti nunc emit, eo quod facile reperisset illo pretio meliorem; non est quidem inualidus contractus, quia dolus non dedit causam contractui, sed solum cur pluris emeret: tenetur tamen restituere ex pretio, quanti minoris emenda fuerat; quia catenus eum decepit.

Pari modo, si petenti ad certum usum, offerat rem inutilem vel parum vtilem: vt si pannum adustum vendat pro firmo; aromata euanida pro recentibus; semina corrupta pro sanis. Item si mangonio artis ita tegat rei vitia, vt non possint facile deprehendi; & sic vendat eam tamquam integram. tunc enim etiam si nihil dicat, tamen facto suo mentitur rei bonitatem: vt si quis guttulam argenti viui infundat in aures equi, vt excutiat segnitiem, & praeferat generositatem. In his & similibus casibus, in quibus dolus verborum vel factorum dat causam contractui, tenetur venditor ad omnia damna inde secuta; nisi tempestiue emptorem admoeat. quod intellige de damnis, quae probabiliter ex tali deceptione prauideri poterant euentura: vt si oves morbidas vendidit pro sanis, per quas totus grex est infectus: si tigna vitiosa, vnde domus ruinata est passa. Ita expressè habetur L. Iulianus 7. de actionibus empti & venditi.

Petes, Vtrum teneatur rescindere contractum, & restituere pretium?

89 Resp. Si res adhuc est integra, tenetur monere emptorem vt rescindatur contractus, si velit: si tamen nullum incommodum notabile inde timeatur emptori, & res alioquin ipsi sit utilis pro ratione pretij, non tenetur, saltem sub peccato mortali: quia etsi peccauit, nullum tamen notabile damnum intulit. sic saepe possunt excusari, qui vinum Mosellanum pro Rhenano vendiderunt, modo iustum pretium non excesserint. Si autem res non sit integra, vt si est consumpta, nec aliquid detrimenti inde emptor accepit, non tenetur; quia non fuit excessus in pretio, vt suppono, quod si fuit aliquis excessus, reuocandus est contractus ad aequalitatem per occultam compensationem. vide Lopez p.2. cap.42. vbi pro hac sententia multos citat.

Dixi, *Maxime occulta vitia aperienda*; quia potest existimare, manifesta facile ab emptore esse deprehendenda: si tamen putaret non deprehendi, teneretur etiam illa aperire: quia generatim rogatur de omnibus.

90 Notandum tamen, etiam si venditor laudet rem suam supra meritum, vel celet vitium, quod illam non reddat notabiliter minus vtilem ad usum, cui expetitur, non censeri irritum contractum, nec teneri ad restitutionem; etiam si forte emptor alioquin non fuisset empturus. Ratio est, tum quia haec ferè est consuetudo mercatorum, quae passim ab emptoribus scitur: tum quia emptor non incurrit per hoc notabilem aliquam lesionem: tum denique quia nimis durum esset tale genus hominum tam strictè obligare ad omnium vitiorum detectionem. quod maxime verum est, quando emptor expressè non rogat de vitis, sed petit rem bonam & vtilem sibi exhiberi. Ita Lopez supra, Victoria, & alij quos ibidem citat.

91 Dico Secundò, Si emptor suo iudicio fidens, rem aliquam ex multis deligat, nihil interrogans, praeterquam de pretio, non peccat venditor contra iustitiam, etiam si occultum vitium non aperiat; modo non vendat supra iustum, sed detrahat de pretio, pro ratione vitij. colligitur aperte ex D. Thoma art. 3. solum enim requirit vt defectus indicetur, ne emptor inde periculum incurrat; quod satis post contractum praestari potest. Idem aperte docet Quodlib. 2. ar. 10. consentiunt Sorus lib.

88

Tenetur
damni se-
cui.

89

An rescin-
dendus con-
tractus.

90

Si venditor
laudet rem
supra me-
ritum.

91

Si emptor
suo iudicio
fidat.

lib. 6. q. 3. ar. 2. & D. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 17. §. 6. Lopez & Victoria supra. Probatum, quia hic nullam iniuriam facit in ipso contractu, nam vendit rem suam iusto pretio; neque per iniuriam allicit illum ad contrahendum: non enim villo mendacio vel fraude est causa cur emptor emat: ergo nullam hic committit iniustitiam. si enim neque in contractu est iniustitia, neque in modo alliciendi ad contractum, absolute nulla est hic iniustitia. Nec obstat quod non indicet vitium, quia ad id non tenetur ex iustitia, nisi emptor petat; nam exploratio rei ad emptorem pertinet. nec enim emptor merito queri potest de iniuria sibi facta per venditorem, qui vitium non aperuit; sed si deceptus est, sibi imputet, eò quod iudicio suo praesens, non petita sententia venditoris, rem emerit. Nec obstat L. Iulianus. 13. 7. de action. empti. & L. 1. 7. de adilitio edicto, vbi statuitur vt venditor aperiat omnia vitia occulta emptori; alioquin concedi actionem redhibitoriam. quia vel illa lex est positua, nec locum habet nisi vbi moribus recepta: vel intelligenda quando emptor id petit: vel solum datur actio ad rescindendum, & redhibendum per sententiam Iudicis.

92 Aduerte tamen Primò, Si venditor quodam ingenio artis, vitium rexit, non excusari; quia dolus dedit causam contractui, vt dictum est. Idem dicendum, si rem illam ponat cum aliis vitio carentibus, vt distingui ab emptoribus non possit.

93 Secundò, Etiam si non sit contra iustitiam non monere emptorem dum suo iudicio fidit, tamen potest esse contra charitatem; vt si videat emptorem ex simplicitate decipi, & putet rem ei fore inutilem, quamuis aliis inutilis non sit. Quod si

Si putatur fore noxia.

94 etiam putatur fore noxia, ratione occulti defectus, videtur quoque ex iustitia teneri aperire defectum, saltem post contractum; vt DD. communiter docent: nam hoc ipso, quo rem suam exponit venalem cum occulto vitio, tenetur officij sui lege cauere ex parte sua, ne quis inde aliquod nocuum capiat; alioquin videtur causam nocuum mentem dedisse: vt si vendat equum sternacem, oves interno morbo laborantes,igna vitiosa. colligitur ex d. L. Iulianus. 7. de actionib. empti. Puto tamen ante contractum ad hoc non teneri, quando emptor suo iudicio rem emit, vt dictum est; modò illa post contractum monitione, omnia damna & incommoda possint caueri. colligitur ex Soto & Lopezio supra.

DVBITATIO XII.

Vtrum si res vendita pereat, vel deterior fiat, pereat emptori, an venditori.

95 **R**espondeo, & Dico Primo, Si res vendita pereat vel deterior fiat post traditionem, perit emptori, etiam si pretium nondum sit solutum. Ratio est, quia per traditionem translatus est dominium in emptorem, res autem domino perit. vide supra c. 3. dub. 3. & infra dub. 19.

96 Dico Secundò, Si pereat ante traditionem, sitque res certa & determinata, (v. g. hic equus, hæc domus, hoc dolium vini) peracto contractu venditionis, perit emptori; vnde non tenetur venditor eius pretium restituere. Pari quoque modo eius incrementum ad emptorem pertinet.

Ita Siluester v. Emptio, num. 3. & Couarr. practic. quaestio c. 3. nu. 5. patet ex L. Quod sap. 35. §. In his. 7. de contrahenda empt. & ex L. 1. & sequent. C. de periculis & commodis rei venditæ. Ratio est, quia contractus venditionis rei determinatæ, absolute celebratus, sufficiens est Iure gentium ad transferendum dominium: quod autem re ipsa dominium non transferat ante traditionem, est ex dispositione Iuris ciuilibus, quod ob certas causas ita statuit, vt dictum est c. 3. dub. 3. noluit tamen hoc Ius impedire, quin ante traditionem omnia rei commoda & incommoda ad emptorem pertinerent, perinde ac si dominium translatum esset, itaque etiam impeditur dominium, non tamen impedit effectum, qui ex dominio sequi solet. Idque merito, quia mens contrahentium est, vt statim res cum sequentibus eius euentis ad emptorem pertineat, nisi aliter expressè sit conuenitum. Si tamen culpa venditoris, qui ex officio tenetur rem custodire, donec eam tradat emptori, deterior fiat, vel pereat; ipse tenetur. Similiter si sit in mora tradendi, & interim pereat vel deterior fiat; nisi similiter deterior futura fuisset apud emptorem; vt rectè docet Siluester supra.

Dico Tertiò, Si autem res sit indeterminata? (vt 97 si quis emat 10. modios tritici ex messe vel grano, 10. oves ex grege) vel si emat rem determinatam, sed ad mensuram, (v. g. totum aceruum tritici vno floreno in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem vel mensurationem, periculum interitus pertinet ad venditorem. Ita Siluest. supra, Couarr. n. 7. & expressè habetur d. L. Quod sap. 35. §. In his. 7. de contrahenda emptione. Ratio est, quia quando fit emptio rei indeterminatæ, vel ad mensuram, intelligitur tacita conditio, si res tradatur; vt dicitur in illa lege. vnde nisi sequatur traditio vel mensuratio (in qua continetur quædam traditio, cum coram emptore fieri debeat) emptor non tenetur; quia non censetur perfecta venditio, cum conditio non sit impleta.

Aduerte tamen, si res fiat interim melior, vel deterior absque culpa & mora venditoris, commodum & incommodum pertinere ad emptorem. Ratio est, quia emit rem prout erit tempore traditionis, exponens se fortuitis euentibus. vide Siluestrum & Couarr. supra.

DVBITATIO XIII.

Vtrum venditor possit percipere fructus vel utilitates rei à se venditæ, donec solvatur pretium.

99 **C**ouarruias lib. 3. variarum c. 4. nu. 1. & sequentibus, affirmat, fructus post venditionem natos, deberi venditori, donec emptor pretium soluerit: quod si res tradita fuerit, & emptor hos fructus percipiat, ipsum teneri eos compensare pecunia, quia reuera ad venditorem pertinent; etiam si emptor non fuerit in mora, vt dum ei concessus est terminus ad soluendum. probat ex L. Curabit. 5. C. de action. empti; vbi dicitur, Curabit Praeses Prouincia compellere emptorem, qui nactus possessionem, fructus percipit, partem pretij, quæ penes se habet, cum vsuris restituere, quas & percipientium fructuum ratio, & minoris ætatis fauor, licet

licet nulla mora intercesserit, generavit. quod intel-
ligit Couarruias & alij doctissimi Iurisperiti de
vltis non lucratoriis, quæ illicite sunt, sed com-
pensatoriis fructuum, quos venditor percipere
debuisset. Item, L. Iulianus. 13. §. Ex vendito. 7. de
actio. empti. vbi dicitur, *Nam cum re emptor firma-
tur, æquissimum est, cum vsuras pretij dependere.*
Hanc sententiam vt omnino improbabilem refu-
tat Petrus Nauarra l. 3. c. 2. nu. 157. Siluester Vsu-
ra 2. q. 11. & alij multi.

Pro solutione Notandum est, nos posse loqui
vel de fructibus ex re tempore contractus pen-
dentibus, vel de aliis post natis. Nunc

100
Fructus
pendentes.

Dico Primò, Si loquamur de fructibus pen-
dentibus, certum est hos quoad valorem, quem
tunc habent, deberi emptori, nisi aliter conuentum
fuerit, habetur expressè d. L. Iulianus. §. Si fructi-
bus. 7. de actionibus empti. estque communis
sententia DD. vt docet Gomezius tom. 2. c. 2.
num. 11. & Couar. 1. variar. cap. 15. num. 1. ratio
est, quia fructus actu existentes tempore contractus,
reique coherentes, censentur pars rei emptæ; ac
proinde simul cum re empti sunt pretio conuento.
Itaque debentur emptori, quandocumque pre-
tium soluerit, sicut res ipsa. Dixi, *quoad valorem,*
quem tunc habent: quia non censentur pars rei
emptæ, si considerentur secundum valorem, qui
crecendo ipsis accedit. vt si emas vineam, dum
primùm floret; valor florum ad te pertinet, tam-
quam pars rei emptæ; non sic incrementum, quod
crecendo capiunt, hoc enim est effectus & fructus
rei emptæ, non pars.

101
Fructus post
contractum
nati.
Si emptor
obtulit pre-
tium, &
vendedor sit
in mora.

Dico Secundo, Si verò loquamur de fructibus,
qui post contractum nascuntur, vel de incremen-
to quod postea prouenit, distinguendum est: vel
enim emptor soluit, aut certè obtulit pretium, vel
non obtulit: si soluit, aut obtulit pretium vendito-
ri, & venditor sit in mora rei tradendæ; omnes
isti fructus debentur emptori. imò venditor te-
netur illi ad omne interesse intrinsecum; vt si plus
fructuum ex re fuisset percepturus; si res deterior
est facta vel minoris pretij, interim dum apud ven-
ditorem fuit, & emptor si eam habuisset, opportu-
nè & cum lucro alienasset, vel non esset apud eum
reddita deterior. ratio est; quia huius totius
damni venditor est ei causa ex iniusta rei detene-
tionem. Dixi, *Ad omne interesse intrinsecum*; quia

102

venditor non tenetur emptori ad interesse extrin-
secum, id est, quod per accidens emptori eue-
nit. v.g. ex eo, quòd rem in alium locum, vbi plu-
ris valebat, non potuit transferre, vel ex eo, quòd
mancia fame mortua sunt, ob rem non traditam.
Ita expressè habetur L. Si sterilis. 21. §. Cum per
vendidorem. 3. 7. de actionibus empti. E contra-
rio, emptor, si in mora fuerit soluendi pretij, non
tenetur venditori, nisi ad vsuras pretij, non autem
ad interesse lucri cessantis ex eo quòd pretio non
sit negotiatus; vt expressè habetur L. finali. 7. de
periculis & commod. rei emptæ.

Sed aduerte, hæc intelligenda in foro externo:
nam in foro conscientia non distinguitur interesse
intrinsecum & extrinsecum; neque interesse vsura-
rum & lucri cessantis, quicumque enim per iniu-
riam est causa damni, tenetur ad totum interesse,
quod probabiliter poterat prauideri; vt commu-
niter Theologi docent: & patet ex dictis supra
c. 7. dub. 6. & 8. & c. 20. dub. 11. & 12.

103

Dico Tertio, Si pretium non soluit, aut obtulit,

nec venditor ei fidem de pretio habuit, tunc Iure
communis Cæsareo hi fructus debentur venditori. *si nec em-
ptor obtulit
pretium,
nec vendi-
tor ei fidem
habuit.*
quòd si res tradita sit emptori, & ipse fructus eius
percipiat, tenetur venditori eodem iure soluere
vsuras pretij, pro ratione fructuum. Ita Gomez-
zius & Couar. supra, & colligitur ex Legibus
citis. vt si domum tuam vendideris simplici-
ter 1000. aureis, & emptor contractu celebrato
non soluat, cum tamen ei terminum non concesseris:
vel si dixit se statim soluturum; & non soluat.
Ratio est Primò, Quia tunc dominium non
est translatum, etiam si res sit tradita, (vt patet
§. Venditæ, Instit. de rerum diuisione) idque fac-
tum culpa emptoris. vnde merito fructificat ven-
ditori, apud quem dominium mansit iuris dispo-
sitione. Secundò, Quia æquitas non patitur, vt
emptor percipiat fructus ex re emptæ, & venditor
non possit frui pretio, (quamuis desideret) idque
proueniat culpa emptoris. vt colligitur ex L. Iu-
lianus. 13. §. Ex vendito. 7. de actio. empti.

Dices, Vsuræ sunt prohibitæ. Respondet Co-
uaruias lib. 3. variar. c. 4. n. 1. vsuras lucratorias *104
vsura com-
pensatoria;
& lucra-
toria.*
esse prohibitas, non autem compensatorias, nempe
quibus compensantur fructus, qui venditori debe-
bantur, non enim soluit vsuras, quia pretium quasi
mutuum tenet; sed quia fructus percipit, qui ad
venditorem adhuc pertinent. vnde sequitur, si
nullos fructus emptor percipiat, & venditor etiam
nullos percepturus fuisset; emptorem ad nullas
vsuras teneri. si multos percipiat, teneri ad multas,
nempe quæ exæquent fructus perceptos. v.g. emi-
sti domum 1000. aureis; cuius elocatio valet
50. si nihil ex pretio soluisti, & domum inhabites;
vel eloces; teneris venditori compensare totum
vsum domus; (hic enim est fructus eius) ac
proinde soluere 50. si soluit pretij dimidium
soluisti, teneris soluere dimidium æstimationis
fructuum, nempe 25. si tertiam partem pretij sol-
uisti, teneris soluere duas tertias æstimationis fru-
ctuum: & sic deinceps, seruata proportione inter
partes pretij fructuum soluendorum, & partes
pretij quæ restant soluenda.

Dico Quarto, Si venditor emptori rem tradidit, *105
Si venditor
rem tradi-
dit & con-
cessit dilata-
tionem.*
habita fide de pretio, & concessa dilatione ad sol-
uendum; fructus omnes debentur emptori, nec te-
netur ad vsuras pretij non soluti. Ita Couarruias
supra n. 5. ratio est; quia quando venditor
sponte rem tradit, & concedit dilationem absque
alia pactione, censetur renuntiare constitutioni
Cæsareæ, dictæ L. Curabit.

Notandum tamen, venditorem in hoc casu iuxta
Couarruiam & multos Iurisperitos, quos addu-
cit, posse stipulari vsuras, vel interesse, donec pre-
tium solutum fuerit. Ratio ipsorum est, quia si
noluisset ei rem tradere, nec habere fidem de pre-
tione, potuisset sibi reseruare fructus. Item si rem
tradidisset & noluisset habere fidem de pretio, po-
tuisset exigere vsuras pretij, iuxta L. Curabit. 5. at-
qui per hoc, quòd rem tradat emptori, habeatque
ei fidem de pretio, non onerat illi, sed beneficium
potius & commodum præstat. ergo ratione huius
fructuum, donec pretium solutum fuerit.

Ex hac sententia Sequitur Primò, Si vendam *106
tibi domum 1000. aureis, habita fide de pretio, Consecraria
eamque tibi tradam, posse me stipulari, vt sol-
uisti sen-
tentiæ.*
uas pretium elocationis, donec solueris pretium
domus.

Secun-

107 Secundò, Si eam tibi vendam, non habita fide de pretio, & tradam; teneberis soluere vsuras pretij ex iuris dispositione, etiam si id in pactum non sit deductum, quia censuris esse in mora.

108 Tertio, Si vendam tibi domum 1000. aureis, posse me stipulari, vt percipiam fructum locationis, donec inuenta fuerit alia res frugifera, quæ pretio comparetur, relicto interim pretio in deposito, vel apud emptorem, prout emptori placuerit, possum enim vendere ea lege, vt non fiat traditio antequam alia res frugifera inuenta fuerit, quæ pretio comparetur: quo contractu inito, possum adicere alium, quo faciam traditionem, & transferam dominium domus, & ius percipiendi fructus, vsque ad illud tempus, quo res alia inuenta fuerit, pro pensione annua, quæ exaret fructus, vt docet Molina disp. 368.

Contraria
sententia
verior.

Circa prædicta Aduertendum est, ea quæ ad 3. & 4. assertionem, & in consecrariis de fructibus à venditore percipiendis, & vsuris ab emptore soluendis dicta sunt, procedere secundum ius Cæsareum: contrariam tamen sententiam esse veriorē & naturali aequitati conformiorē, nempe omnes fructus peracto contractu venditionis, pertinere ad emptorem, nisi aliter conuentum expresse fuerit. quòd si conuentum fuerit, vt certo tempore maneat venditoris; tunc etiam periculum rei debere esse venditoris. deinde emptorem, si sit in mora soluendi, solum teneri ad interesse. Ita tenet Siluester Vsuræ 2. q. 11. citans pro hac sententia Franciscum Mayronium in 4. dist. 15. sanctum Bernardinum Senensem, Rosellam & Archidiaconum. eadem est communis Theologorum, teste Archidiacono. Probatur Primò, Quia contractu celebrato, res statim censetur ita pertinere ad emptorem, vt si pereat, ipsi pereat, non venditori; vt supra dubit. 12. de iis rebus, quæ venduntur non ad mensuram, sed ad corpus, (id est, prout corpus rei obicitur sensibus) dictum est: atqui non est aequitati consentaneum, vt totum periculum rei sit emptoris, & venditor interim fructus omnes percipiat. nam inæqualis esset contrahentium conditio; venditor enim nihil nisi commodum ex venditione perciperet, positusque esset extra omne periculum incommodi, & emptor solum periculum & incommodum. quare si venditor fructus percipere velit, oportet vt etiam toto eo tempore res periculo ipsius constet. Secundò, Quia contractus talis videtur implicitam continere vsuram: videtur enim venditor illos fructus percipere ob dilationem solutionis pretij; non enim percipit illos ratione lucris cessantis, vt Couarruias fatetur: (alioquin si nullum lucrum ei cessaret, non posset percipere, quod tamen ipse negat) neque ratione alicuius periculi, quod ipse in se suscipiat; quia totum periculum reicitur in emptorem: ergo ratione dilationis pretij.

109

110 Tertio, Venditor vel patitur interesse ex dilatione solutionis, vel non patitur. Si patitur interesse; potest illud deducere in pactum ab initio contractus, & hoc modo sibi satis cauere. Si non patitur, non est æquum vt exigat fructus, vel eorum compensationem, relicto periculo rei in emptorem. eodem modo, si emptor est in mora soluendi, & venditor inde patitur interesse; abundè ei satisficit, si illud æstimetur. quare non est ratio, cur fructus percipiat, nisi simul periculum

rei præstare velit; idque ab initio in pactum deducatur.

Ad legem Curabit, responderi potest, illam legem, qua parte concedit vsuras, esse abolitam iure Canonico; vnde reuocandum esse ad æquitatem naturalem; nempe vt emptor cogatur compensare interesse, si vel sit in mora, vel si ab initio est deductum in pactum. Eodem modo responderetur ad legem, Iulianus. certum est enim, illas leges loqui de vsuris pretij absolute, siue fructus sint magni, siue parui. eæ autem vsuræ erant iure Cæsareo tenuissimæ, id est quibus soluebantur 6. in 100. vt patet L. Eos 26. C. de vsuris. Quod autem Couarruias ex Carolo Molinæo docet, leges illas loqui de vsuris compensatoriis fructuum, non videtur verum. Primò, Quia fructus reuera pertinent ad emptorem, maxime in casu legis, Curabit. vbi emptor non erat in mora. Secundò, Quia alioquin leges non dicerent esse soluendas vsuras pretij, sed esse fructus compensandos, vel fructus pertinere ad venditorem. Tertio, Quia alioquin non semper eadem vsura essent soluenda.

Dices, Cum re emptor fruatur, aequissimum est eum vsuras pretij dependere; vt habet dicta Lex, Iulianus, supra.

Resp. Id non esse æquum, nisi venditor patitur tantumdem incommodi ex dilatione pretij; vel nisi præstet periculum rei, & fructus æquiualeant illis vsuris, idque ab initio deductum sit in pactum. Cum enim venditor suscipit in se periculum rei, potest deducere in pactum vt recipiat fructus, donec pretium sit solutum; & proinde potest emptori fructus illos pro certa pensione relinquere, quæ vsuræ nomine vocari potest.

DVBITATIO XIV.

Utrum licita sit emptio & venditio cum pacto retrovenditionis, vel redemptionis.

111
112
113
R Espondeo, Esse licitã, modò iusto pretio fiat. Et quidem licitam esse venditionem cum pacto redemptionis in fauorem venditoris, est communis sententia DD. & patet in censibus, qui ferè semper cum tali pacto, saltem implicito, venduntur. nam ex dispositione Iuris hoc pactum subintelligitur. Idem confirmari potest ex cap. 25. Leuitici, vbi Dominus filiis Israel vult esse potestatem redimendi possessiones omnes venditas, præter domos intra urbem constitutas. Ratio est, quia quisque est arbiter rei suæ, eique modum, quem vult, imponere potest.

De emptione cum pacto retrovenditionis in gratiam emptoris, est maior difficultas. sed verius est, non esse illicitam, modò iusto pretio fiat. Ita Couar. lib. 3. var. cap. 9. num. 3. vbi etiam pro hac sententia citat Ioannem Medinam qu. de censu redimibili, quæ est vlt. de Vsuræ, & Ioannem Maiorem in 4. d. 15. quæst. 34. denique Imolensem & Alexandrum. Ratio est, quia sicut iusto pretio compensari potest onus, quod venditor imponit emptori, nempe tantumdem detrahendo de pretio: ita etiam onus, quod emptor imponit venditori, compensari potest, tantumdem augendo pretium in prima venditione. Vt autem sciatur an iustum sit pretium,

Dico Primò, Quando res venditur cum pacto redem-

114
Pactum re-
trouendi-
tionis in
favorem
vendedoris.

redemptionis in favorem solius venditoris appo-
sito, (id est, quo fiat ei potestas redimendi, si
velit) debere eam minoris vendi, quam per se nu-
da aestimetur: ratio est, quia venditor imponit
emptori onus quoddam pretio aestimabile, nem-
pe ut ipsi volenti teneatur rem reuendere, seu re-
stituere intra aliquod tempus. quare de pretio
rei detrahendum est, quanti hoc onus aestimabi-
tur, vt rectè Maior supra q. 34. in fine.

115
Redimere
eodem pre-
tio.

Vbi Aduerte Primo, Non esse iniquum, si ven-
ditor vendat cum pacto, vt eodem pretio possit
redimere: hoc enim non est aliud, quam vendere
cum pacto, vt liceat post aliquod tempus contra-
ctum dissoluere. non enim tunc in redemptione
est nouus contractus, sed solum est dissolutio
prioris contractus, facta ex vi pacti appositi. qua-
re non est necesse vt venditor tantum det pro re,
quanti ea absolute tunc valet, cum tunc nullus
nouus contractus fiat. Similiter non est iniquum,
vt venditor vendat ad certum tempus, cum pacto
vt post illud rem suam absq; vilo pretio recipiat;
& si ante illud tempus velit redimere, emptor te-
neatur fructus perceptos pro rata annorum compu-
tare in sortem. quo modo vendebant Iudaei
suas possessiones, vt patet Leuit. 25.

In eo tamen casu, quo venditor cupit sibi ser-
uare ius redimendi, possit emptor, qui rem iusto
pretio emit, ab ipso exigere. vt quando volent redi-
mere, soluat quanti tunc aestimabitur; & conse-
quenter vt plus soluat, quam pro illa re accepit, si
valde probabile est tempore redemptionis pluris
valituram; vel si eam aliò delaturus erat maiore
quastu. Ratio est, quia emptor non tenetur con-
sentire in pactum, quo venditio est dissoluenda;
sed potest exigere, vt quando venditor volent rem
illam recuperare, eam emat nouo contractu; &
consequenter eo pretio, quo tunc aestimabitur.
tanti interest quem contractum in eas. Imò etiam si
non esset pluri tunc valitura, possit tamen exi-
gere plus quam dedit: quia emit rem cum onere
in favorem venditoris apposito; ac proinde mi-
nus debuit pro ea dare, quam si absque onere
emisset. cogitur autem eam reuendere absque
onere: ac proinde potest exigere pretium rei per
se consideratæ; quod maius est, quam pretium
rei cum onere spectatæ.

116 Aduerte Secundò, Iniquam etiam fore vendi-
tionem cum pacto redimendi eodem pretio, si
magni sumptus in re faciendi essent, & exigui
fructus percipiendi, ita vt onus sumptuum, &
prælatio periculi non compensetur fructibus:
tunc enim non seruatur æqualitas: nam emptor
plus debet restituere, quam accepit. Similiter est
iniqua, si pacificatur vt minoris redimere possit,
quam vendidit, vt patet ex dictis: nisi forte con-
stet illam minoris valituram.

117
In favorem
emptoris.

Dico Secundò, Quando pactum redemptio-
nis apponitur venditioni in favorem emptoris
tantum, (id est, vt venditor teneatur redimere, si
placuerit emptori) tunc emptor debet illam plu-
ris emere, quam ipsa per se valeat, & consequen-
ter, quam possit illam vendere alicui tertio. ratio
est, quia talis emptor consequitur rem in perpetu-
um, quantum est ex parte ipsius, perinde ac
alius quouis, qui absque vilo pacto apposito rem
emeret, vltimus autem imponit grauamen ven-
ditori: ergo etiam illud compensare debet; cum
sit pretio aestimabile.

Petes, vtùm emptor possit pacisci vt venditor
teneatur eodem pretio rem illam redimere. Vide-
tur non posse: quia non potest alicui tertio eo pre-
tio vendere, vt dictum est, eò quòd res per se tanti
non valeat, quanti cum illo onere quod imponi-
tur venditori: ergo neque venditori potest impo-
nere obligationem redimendi eodè pretio. Con-
firm. hoc exemplo: Habes domum aestimatam 4000.
aureorum. ego illam à te emo 4300. ea lege; vt
quando post aliquos annos mihi placebit, tenearis
eam redimere. itaq; soluo 4000. pro domo quam
mihi perfecte comparo; & 300. pro onere quod
tibi impono. Valdè enim onerosum est venditori,
quòd semper teneatur habere paratam pecu-
niam apud se vel amicos, qua domum redimat,
quando emptor volent. atqui hoc onus iam subiit
vendedor, quando domum redimit: ergo emptor
non potest repetere pretium quod pro eo onere
dedit; neq; ab initio pacisci vt illud reddatur; sed
solum vt reddatur pretium domus, nempe 4000.
Confirm. Secundò, Quia si domum emerem sim-
plici contractu emptionis absq; adiectione illius
pacti, deberè pro ea soluere 4000. vt suppono &
si facto illo contractu vellem pacisci cum vendi-
tore, vt eam teneatur redimere eodè pretio, nem-
pe 4000. deberem illi dare pro illa obligatione
300. aureos, vt etiam suppono; nec postea in re-
demptione possem illos 300. repetere: ergo neque
etiam in altero contractu, vbi pactum redemptionis
annectitur ab initio, que enim pacta seorsum inita
non sunt iusta, neq; etiam iunctim inita iusta sunt.

Resp. In rigore videri tale pactum iniquum,
vt rationes allatæ probant. Spectato tamen vsu
communi & aestimatione hominum, posse excu-
sari. Nam magni aestimatur inter homines, quòd
emptor tam diu caret illis 300. aureis, quos pro il-
lo onere dedit, & quòd fortasse domus numquam
redimeretur, & quòd venditor interea potuit illa
pecunia vti in suum commodum, & spem habeat
fore vt non cogatur redimere, &c. quæ omnia sæ-
pè tanti possunt aestimari, quanti illa obligatio
quam in se suscepit: quo casu possit emptor pa-
cisci vt venditor eodem pretio redimat, non per
nouum contractum, sed per nudam contractus
resolutionem; vt passim fit in redditibus.

Quòd si emptor pacificatur vt venditor rem
venditam maiore pretio post aliquot annos redi-
mat, contractus erit iniustus (nisi aliquid excu-
set, vt melioratio rei, incrementum pretij futu-
rum, &c.) non seruans in pretio æqualitatem. non
tamen erit vsura, sed gignet vsuræ suspicionem,
maximè si fructus percepti computentur in sor-
tem. Vnde contractus ille, quo quidam emit præ-
dium ab eo qui egebat pecunia, 23. libris, ea lege,
vt si intra biennium emptori displiceret emptio,
teneretur venditor intra annum post displicen-
tiã, redimere 26. libris, fructibus in sortem com-
putatis; de lure præsumitur vsurarius, ex tribus
indiciis simul iunctis; vt patet cap. Illo vos. 4. de
pignoribus. Primum est, Quòd fructus compu-
tentur in sortem: quod non solet fieri, quando res
verè fuit emptæ; nam tunc pertinent ad empto-
rem. signum ergo est, non fuisse veram emptio-
nem, sed oppignerationem pro mutuo. Secundum
est, Quòd exigat tres libras amplius quam dederit.
Tertium est, Quòd emptor ille solutus sit vsu-
ras exercere. Itaque quando hæc tria signa simul
conueniunt, oportet contractum vsuranum in
foro

118
Verum cum
vendedoris.

Resp.

119

Casus cap.
Illo vos, de
pignoribus.
Præsum-
ptio vsura-
rum de
lure.

foro externo pronuntiare. Vtrum autem tale pactum in fauorem emptoris sit licitum in sensibus, dicemus cap. 2. dubit. 10.

120
In fauorem utriusque.
Dico Tertio, Si hoc pactum appositum sit contractui venditionis in fauorem utriusque, ita vt in potestate venditoris sit redimere, & emptoris reuendere quando voluerit; tunc res debet minoris vendi quam per se valeat; pluris tamen, quam si cum pacto redimendi in fauorem solius venditoris venderetur. Itaque si res per se valeret 100. cum pacto autem in fauorem solius venditoris 80. dum apponitur pactum in fauorem utriusque, valebit forte 88. vel 90. prout prudens arbitratitur circumstantijs consideratus. Ita docet Medina quæ sit. vltima, de vsura.

Limitatio. Notandum Primò, Hæc omnia intelligenda esse seposito interesse ementis & vendentis. nam si emens incurtat interesse ratione emptionis, poterit minus dare pro re, & pacisci vt non redimatur, nisi post certum tempus, vt interim ex fructibus faciat lucri iacturam. item vt venditor teneatur eodem pretio redimere.

121
An detur actio in rem ex hoc pacto.
Notandum Secundo, Et si probabile sit, ex pacto de retrovendendo dari venditori actionem in rem; ac proinde posse eam vindicari vbicumque reperta fuerit; (quod tenet Couarr. lib. 3. var. c. 8. n. 2 & 3.) tamen contrarium videri verius, nempe venditori solum in factum seu in personam actionem competere. vnde si emptor domum, quam ei cum tali pacto vendidisti, vendat tertio, & tradat; tu non poteris domum illam tertio eripere, sed tantum agere contra eum qui vendidit, vt dandum tibi inde proueniens faciat. Ita tenet Alexander, Iason, Curtius, & alij apud Couarr. & Gomez. c. 2. n. 29. & Molin. disp. 374. ratio est; quia illud pactum non habet maiorem vim, nec tribuit maius ius, quam simplex venditio; atqui simplex venditio absq; traditione non tribuit ius in rem, sed solum in personam, vt patet ex c. 3. dub. 3. ergo neq; illud pactum, sed de hoc plura infra dub. 19.

Notandum Tertio, Quando venditor redimit rem olim à se venditam, reseruat iure redimendi, non teneri alterum, è cuius manibus redimit, de euictione, sicut venditor in venditione. quia redemptio non est emptio, neque contractus alius, sed distractus, seu prioris contractus solutio. fit enim vt primi contractus, quo ipse vendidit cum tali pacto. vnde nec requirit consensum alterius, sed eo inuito fieri potest; nec debetur vectigal venditionibus impositum.

DUBITATIO XV.

Ad quem pertinent fructus medij temporis, quando venditionis contractus dissoluitur.

122
Quinque modis soluitur.
Suppono, contractum posse dissolui quinque modis; de quibus vide multa apud Gomezium to. 2. g. 2. n. 21. & seqq. Primò, Per nouum pactum, vt si postquam absolute est initus, interposito iusto intervallo temporis, pœniteat, & mutuo consensu contrahentium rescindatur. & tunc est noua venditio & emptio, siue fiat eodem pretio, siue diuerso. hoc casu omnes fructus, quos res protulit eo tempore quo perseveratum est in contractu, pertinent ad primum emptorem; iuxta ea quæ dicta

sunt dubit. 13. quia ad eum pertinuit periculum rei. Nec refert, etiam si contractus dissoluatur remedio legis 2. C. de rescindenda venditione; nimirum quòd venditor receptus fuerit vltra dimidium iusti pretij, & emptor nolit pretium supplere, sed malit dissoluere contractum: quia fructus percipiendi, & etiam pendentes, secundum æstimationem, quam rescissionis tempore habent, ad emptorem pertinent, vt docet Gomezius supra num. 24. ratio est; quia et si iustum pretium nõ dederit, emptio tamen valida fuit, & sufficiens ad dominium, secuta traditione, transferendum; & ita percepit fructus ex re sua; & qui adhuc ex re illa pendent, ad ipsum pertinet. Confirmatur, quia nullam iniuriam fecit venditori, quòd rem possederit, & fructus ex illa perceperit; sed quia iustum pretium non dedit. vnde in foro conscientiarum solum tenetur quanti intererat venditoris, supplementum illud pretij ab initio fuisse solum. vnde si bona fide actum est, nihil debet.

Secundo, Ex vi pacti retrovenditionis, in prima venditione appositum; quo euentu si eodem pretio res debet redimi, quo vendita fuit, omnes fructus, qui à tempore venditionis vsq; ad tempus redemptionis producti sunt, secundum valorem, quem tunc habent, ad emptorem pertinent; vt docet Couarr. l. 1. var. c. 15. n. 6. & 7. cum multis alijs DD. nisi aliter conuentum tacite vel expressè fuerit. Secundum valorem autem, quem acquirunt post tempus retrovenditionis, aut postquam emptor cepit esse in mora, nolendo rem redimi; pertinent ad priorem venditorem, cui res debet restitui. Si verò diuerso pretio fieri debet redemptio, nempe pretio tunc currente, fructus omnes pendentes pertinent ad primum venditorem, qui rem redimit, sicut in alijs venditionibus. ratio est; quia hic est nouus contractus emptionis & venditionis, & ita reuenditor potest pretium augere, ratione fructuum pendentium; ibi verò non est nouus contractus, sed tantum solutio prioris contractus; vnde non potest pretium augere, nec exigere fructuum compensationem: atqui contra æquitatem est, vt cogatur rem cum suis fructibus restituere, si illam sine fructibus accepit. vide Couarruiam supra, & Molinam disput. 374.

Tertio, Ex pacto legis commissoria. Dicitur autem venditio resoluta ex pacto legis commissoria, quando res alicui est vendita ea lege, vt nisi intra certum tempus pretium eius soluat, res sit inempta, & contractus irritus; & postea emptor intra illud tempus non soluit. tunc enim ipso facto contractus est nullus; si tamen venditor velit: quia in eius fauorem appositum fuit. vnde hæc conditio subintelligitur; vt aperte colligitur ex L. 2. & 3. 7. de lege commissoria. In hoc casu, si hoc pactum conceptum fuit verbis directis, (id est, quibus significetur vt contractus ab initio censetur irritus, vel res inempta) omnes fructus pertinent ad venditorem. ratio est; quia et si venditio fuit pura, seu absoluta, non conditionalis, & per eam translatum fuerit dominium in emptorem, si res ei tradita fuerit: (vt docet Gomezius tom. 2. c. 2. n. 30. & Couarr. lib. 3. var. c. 8. n. 1.) tamen ex vi pacti ita dissoluitur, ac si numquam fuisset; ac proinde omnes fructus sunt restituendi. quamuis enim venditio non fuerit pendens ab aliqua conditione; tamen effectus venditionis, id est, dominium rei & fructuum, translatum in

123
Si resoluitur ex pacto retrovenditionis.

124
Si ex pacto legis commissoria.

in emptorem ita fuit pendens, vt conditione non impleta penitus euaneſcat ac ſi numquam fuiſſet: irritatio enim retrotrahitur ad tempus contractus. Si verò hoc pactum conceptum fuit verbis obliquis ſeu indirectis; (id eſt, quibus ſignificatur contractum eſſe reſcindendum in poſterum, vel rem redituram ad venditorem) tunc fructus medijs temporis pertinent ad emptorem. ratio eſt; quia tunc irritatio contractus non cenſetur retrotrahi vſque ad tempus celebrationis, ſed fieri ſolum in poſterum: ac proinde fructus prioris temporis manent apud emptorem. In his tamen non tam formula verborum inſpicienda, (quæ ſæpè ambigua eſt) quàm mens contrahentium; ſi in foro conſcientiæ agatur.

125 *Si ex pacto additionis in diem reſoluitur.*
 Quarto, Reſoluitur ex pacto additionis in diem dicitur autem venditio ex pacto additionis in diem reſolui, quando res alicui eſt vendita ea lege, vt ſi intra certum tempus, (v.g. intra menſem vel annum) alius meliorem conditionem obrulerit, res ſit inempta; & interim alius meliorem conditionem aſſert, offerendo maius pretiũ, vel commodiorem ſolutionem, vel minori cum onere; vt explicat Couarr. ſuprà. & patet ex L. 1. & 4. de additione in diem. In hoc caſu idem dicendum, quod in tertio; nam eadem vtriuſque eſt ratio, vt oſtendit d. loco Couarruias.

126 *Dominium quo modo redant ad venditorem.*
 Aduertendum eſt autem Primò, In vtroque caſu, ſi pactum conceptum ſit verbis directis, dominium redire ad venditorem, etiam antequam res ei ab emptore reddita fuerit. Si autem verbis obliquis, non redire ante traditionem: iuxta communem ſententiam DD. quamuis probabile ſit, in quarto caſu dominium redire ante traditionem, etiamſi verbis obliquis pactum fuerit conceptum, vt docet Couarruias ſuprà.

127 *Veſtigal.*
 Secũdò, In neutro caſu debet veſtigal ex venditione ſolui conſuetum, ſi pactum verbis directis in initium fuit. ratio eſt, quia ex vi pacti ita diſſoluitur, ac ſi numquam fuiſſet. retrotrahitur enim irritatio ad tempus contractus. Nec refert, quod venditio fuit abſoluta, non conditionalis; quia dominium, & omne ius acquiſitum ex illa venditione, fuit quali conditionatum, & dependens ex euentu futuro. ſi autem conceptum fuit verbis obliquis, debetur; quia tunc non retrotrahitur irritatio, ſed ſolum valet in poſterum. vnde venditio vim habuit abſolutam vſque ad tempus, quo incipit eſſe irritum. ac proinde ex ea eſt ius acquiſitum Principi, ſicut ex venditione, qua reſoluitur per pactum de reuocando. vide Gomezium c. 2. n. 31. vbi hanc rem clarè & fuſè proſequitur.

128 *Si ſit conditionalis.*
 Quintò, Si venditio ſit conditionalis, & conditio impleta non fuerit: tunc enim venditio eſt irrita. In hoc caſu, fructus omnes ante conditionem impletam percepti, pertinent ad venditorem. Nec refert, quòd res tradita fuerit, & pretium ſolutum; quia venditio non fuit perfectã, (nam eius perfectio & impletio pendebat à conditione) ac proinde traditio illa nullam vim habuit ad transferendum abſolutum dominium rei vel fructuum in emptorem. Dico abſolutum, quia tranſferat aliquale dominium & ius in re, vt colligitur ex L. Sub conditione, de ſolutionibus; & notant ibidem DD. cum Bartolo; ſed illud pendet omnino ab euentu conditionis, eaque non eueniente euaneſcit, quali ab initio non fuiſſet.

Si tamen emptor ex ſolutione pretij pateretur

iacturam lucri, poſſet eius æſtimationem ab initio deducere in pactum, vt ſi conditio impleta non fuerit, ei fiat compenſatio. Si verò conditio impleta fuerit, tunc omnes iſti fructus pertinent ad emptorem, ſicut & res ipſa. ratio eſt, quia ea eſt natura contractus conditionalis, vt impleta conditione, eius vis retrotrahatur ad tempus contractus; quali tunc purè celebratus fuiſſet, & quali conditio tunc fuiſſet præſens, vt ſuprà dubit. 1. dictum eſt. & docet Gomezius tom. 2. cap. 2. num. 30. ex multis Iuribus, & fuſius cap. 11. num. 30. niſi ſit conditio poteſtaria, (vt aiunt Iuriſperiti) id eſt, cuius tota impletio eſt in poteſtate eius cui imponitur. hæc enim non retrotrahit contractum, vt ibidem docet Gomezius. quod intellige, niſi alia ſit mens contrahentium, quaè maxime in foro conſcientiæ ſpectanda.

DUBITATIO XVI.

Utrum venditiones & emptiones reciproca eiusdem rei diuerſo pretio, quas Hiſpani vocant Baratas & Moharras, ſint licita:

Exemplum ſit, Perit quis 100. aureos mutuos mercator non vult mutuare, ſed paratus eſt vedere illi merces creditò, ſummo pretio, v.g. 105. vel 106. aureis, vt eas vendat pecunia numerata cui voluerit: ille emptas offert mercatori, qui eaſdem emit vel potiùs redimit pecunia numerata, ſed minoris, pretio nimirum medio vel infimo; v.g. 100. aureis, & ille manet debitor 105.

Quidam DD. exiſtimant id eſſe iniuſtum, & palliatam vſuram, quando idè redimit, qui vendidit. Sed verius eſt non eſſe iniuſtum, etiamſi redimat ipſe venditor, modò intra limites iuſti pretij conſiſtat; ita vt quando vendit creditò, non excedat pretium rigorofum, & quando redimit numeratò, non deſcendat infra iuſtum infimum; ita Nauarrus 23. n. 91. & Petrus Nauarra lib. 3. c. 2. num. 170. & alij recentiores. Ratio eſt; quia & venditio prima iuſta eſt, cum fiat iuſto pretio, quamuis ſummo; & ſecunda etiam eſt iuſta, qua eadem merces reuenduntur. Nec refert, quòd hæc reuenditio fiat pretio infimo; tum quia pretium infimum etiam eſt iuſtum, præſertim in numerata pecunia; tum quia merces, quaè à venditore ingeruntur, vileſcunt. Nec etiam refert, quòd idem ſit emptor, qui antè erat venditor; quia ſi alius quiuis poterat illo pretio emere, cur non ille qui vendidit? Imò beneficium alteri in hoc præſtari videtur, dum ille liberatur à quaerendis alijs emptoribus & ſumptibus in proximas faciendis. non tamen poteſt illum ad hoc cogere, ſed debet omnino liberum relinquere.

Aduerte tamen, hunc modum contrahendi ſæpè non carere culpa in mercatore, qui ex compoſito ita vendit, vt pretio infimo redimat. nam Primò peccare poteſt contra charitatem; vt ſi cogat miſerum aliquem hominem emere merces, quibus non eget, magno illius diſpendio; cum poſſit illi facile, & abſq; ſuo incommodo mutuũ dare. Secundò peccare poteſt præbendo malum exemplum; nam contractus ille habet ſpeciem mali, & ſuſpicionem vſuræ. Tertio, ſeipſum & ſuos inſamando. non tamen tenetur ad reſtitutionem (vt

inquit Nauarrus) quod intellige non teneri ex iustitia, sed fieri potest vt teneatur ex charitate; vt si alter sit pauper, & graue sit illi tale detrimentum: cum enim ipse sit causa illius grauis incommodi, tenetur illud amouere ex charitate, si commodè potest. cessante tamen paupertate alterius, non teneretur; quia nec charitas nec iustitia illum obligat. Quod si vendidisset bona fide, nihil de redemptione cogitans, & postea rogatus redimeret praesenti pecunia, non peccaret, vt rectè docet Angelus Vtura 1. nu. 60. idem dicendum si ipse iustam aliquam rationem habeat sic contrahendi cum aliquo diuite, & scandalum absit.

DUBITATIO XVII.

Utrum is qui vendidit rem alienam, possit retinere pretium.

Hanc dubitationem attigimus c. 14. dubit. 1. & 5. & cap. 20. dub. 18. num. 163.

Notandum est, quod ille vel bona fide vendidit, nesciens esse alienam, vel mala: rursus vel ditior factus est, vel non est.

133 *Si bona fide vendidit.* Dico Primò, Si bona fide vendidit, & non est factus locupletior, non tenetur domino ad pretij restitutionem. Probat, quia neque ratione rei accepta; cum hæc apud ipsum non extet, nec vllum ex ea pereperit emolumentum: neque ratione iniustæ acceptionis; cum nullam iniustitiam commiserit. neque etiam emptori, quamdiu emptor rem illam retinet; quia contractus fuit validus, & emptor nullum ex illo damnatum accepit. Si tamen res euincatur, vel domino restituatur, tenebitur emptori de euictione. Non tamen tenetur monere emptorem esse alienam, si casu contigerit id eum resciscere; quia non tenetur cum pari suo damno curare, vt alteri fiat restitutio eius, quod nulla eius culpa perit, vel alienatum est. vide supra cap. 14. dub. 1. & 5.

134 Dico Secundò, Si factus est locupletior ex venditione, tenetur illud lucrum restituere domino: quia illud lucrum supplet vicem rei alienæ. vnde etiam non sit alienum, tamen quia in locum eius successit, & ex ea prouenit, debet restitui, veluti fructus rei. par enim non est, vt quis ex re aliena ditescat absque sua industria. Secus si illud lucrum ex industria proneniat, vt si rem detulit in alium locum, vbi pluri vendidit: tunc enim non tenebitur illud restituere, quia est fructus industria; vt supra loco citato ostensum est.

135 *Si mala fide vendidit.* Dico Tertio, Si mala fide vendidit, & non est factus locupletior, eò quod tantidem emerit, distinguendum est: vel enim poterat rem domino restituere, vel non poterat. Si poterat rem domino restituere, & eam alienauit, communis ferè DD. sententia est, teneri ad restitutionem pretij seu aestimationis. ratio est, quia eam alienando, damnium infert; sicut si eam perimeret. & alias nullum ius ad illam alienandam habebat. Secus est, dum res empta à fure, eidem restituitur: hoc enim non est alienare, aut in alium transferre, sed contractum priorem resolvere: quod iuxta probabilem sententiam poterat facere, ad vitandum damnium pretij, si alia ratione cauere non poterat, vt dictum est cap. 14. dubit. 3. Verum extra hunc casum tenebatur etiam cum damno pretij, rem

domino restituere, vnde si non fecerit, tenebitur compensare aestimationem. Si verò non poterat eam domino restituere, & per alienationem non reddidit eam recuperatu difficiliorem, non videtur domino teneri; nisi quatenus ex illa alienatione est factus ditior. Ratio est, quia per illam alienationem nihil damni intulit domino. Itaque non tenetur ratione rei acceptæ; neque ratione iniustæ acceptionis. suppono enim, quod ipse domino eam non eriperit; neque sit causa cur ei restitui non possit. Confirmatur, quia ob hanc causam multi DD. tradunt, emptum à fure etiam mala fide, posse eidem restitui, ad pretium recuperandum; etiam si domino restitui possit, vt supra cap. 14. dubit. 3. ostensum est: ergo multò magis, quando non potest restitui, poterit absque iniuria alteri vendi.

Hac ratione multi in Anglia & Hollandia, qui bona Ecclesiastica immobilia ab aliis empta, aliis postea vendiderunt, excusari possunt à restitutione. per hanc enim venditionem nihil damni Ecclesiæ, cui illa bona, hoc statu rerum, restitui non possunt, intulerunt. Vnde non tenentur Ecclesiæ restituere pretium, vel æquiualens. Si tamen ex fructibus, vel venditione, facti sint locupletiores, tenentur eatenus: nam fructus sunt Ecclesiæ, hoc ipso, quo in re Ecclesiæ nascuntur: & lucrum ex venditione, etiam Ecclesiæ non sit; est tamen ei debitum, tamquam id quod succedit in locum rei, nisi ex industria prouenierit.

Neque etiam hi tenentur emptoribus, qui ab ipsis ea bona emerunt; quia etiam contractus fuerit irritus, & consequenter non fuerit translatum dominium pretij, vt patet ex dictis c. 20. dub. 18. tamen quia venditor illud volente emptore accepit & retinet, & emptor nollit dissoluere contractum, & restituere emptum; non tenetur venditor illi pretium restituere, sed potest retinere loco rei venditæ. Si tamen emptor vellet dissoluere contractum, & emptum restituere, deberet venditor ei reddere pretium, quia ab initio contractus fuit irritus.

DUBITATIO XVIII.

Utrum licitum sit aliquando rem alienam emere, & emptam retinere.

Videtur non posse vniquam emi, aut retineri res talis. Primò, Quia venditor non potest eam vendere, cum sit raptor, fur, aut iniquus detentor, sed tenetur restituere domino: ergo nec emptor potest emere. Secundo, Quia per talem venditionem non transfertur dominium (non enim venditor potest transferre in alterum ius, quod ipsemet non habet) ac proinde manet aliena in specie, atque res aliena restituenda est domino, si fieri potest: vel si non potest, eò quod ignoretur, danda est in pauperes; illa enim censetur domini voluntas, & sic quodammodo ipsi domino in pauperibus restituitur. nam fructus restitutionis redundat in dominum, cum pauperes pro ipso orent; vt passim DD. docent. Tertio, Qui emunt res furtiuas vel raptas, fiunt participes criminis, & quodammodo fouent auctores in crimine: si enim non inuenirent emptores, non raperent aliorum merces.

Pro

Pro responsione notandum est, rem alienam, quæ à fure, raptore, vel alio possessore iniquo venditur, vel posse restitui domino, vel non posse restitui: rursus, vel esse spem fore recuperandam à domino, vel non esse: denique, vel non defore alios multos emptores, qui numquam restituent, si ego non emero; vel tales defore. Nunc

Si erat spes recuperandi.

Dico Primò, Si spes erat dominum alia ratione rem suam recuperaturum, non possum illam emere, nisi animo ipsi restituendi, nec possum exigere pretium quod dedi, sed solum quantum prudenter consideratis circumstantiis iudicabitur dominus in ea recuperanda fuisse expensurus. Ratio est, Quia cum res sit aliena, & possit restitui, debet restitui: nec dominus tenetur aliquid solvere, nisi quatenus vtiliter negotium eius gessi, seu quanti æstimabitur rei saluatio. si plus dedi, meæ id imputem imprudentiæ: quia non tenetur ipse meos errores luere, vt aperte colligitur L. Sed an vltro. 10. in fine, 7. de negotiis gestis.

Obiectio.

Dices, Gestor negotiorum non tenetur nisi de culpa lata; quia totum agit in vtilitatem alterius: ergo dominus tenebitur compensare, etiam si culpa leuis commissa sit; vt si putabam rem fore irrecuperabilem, vel plus solui quam par erat pro talis rei redemptione.

Resp.

Respondedo, illum non teneri domino ex culpa leui, si per talem culpam illum ladar; v. g. expendendo ipsius pecuniam, vel rem vendendo, &c. Si tamen gerendo negotium alterius seipsum ladar, per talem culpam, v. g. suam pecuniam expendendo; dominus non tenetur illi: quia non tenetur, nisi quanti prudenter gestio talis negotij seu saluatio rei æstimabitur. Vnde si per errorem amplius de suo impenderit, sibi imputet. Si tamen hic & nunc gestio negotij prudenter instituta fuerit, tenetur eam integrè compensare; etiam si forè dominus alia via minore sumptu rem erat recuperaturus. quia id per accidens est; & hæc cauillatio semper opponi possit. Idem dicendum, etiam si postea res absque culpa gestoris perierit, vel deterior facta sit. d. L. Sed an vltro, sub finem. & L. Siue hereditaria. 2. 1. 7. de negotiis gestis.

Si non erat spes recuperandi.

Dico Secundò, Si nulla probabilis spes sit dominum rem suam recuperaturum, nisi ego emero, me verò emente possit illi restitui; non possum illam emere animo mihi absolute seruandi: & si id fecero, dominus potest illam postea sibi vindicare absque vlla compensatione: possum tamen emere animo illi exhibendi vt vel mihi illam permittat, vel si id nolit, iustam compensationem gesti negotij soluat.

Prior pars probatur, Quia dominus neque pro re ipsa mihi tenetur, vt quæ ipsius sit (nemo enim rem suam emere tenetur) neque pro gestione negotij, quia non gessi negotium ipsius, sed meum. non enim vt ipsi aliquid commodi adferrem emi, sed vt mihi seruare. vnde si dominus postea rem suam inueniat apud eum qui à fure in luum commodum emit, non tenetur ei quidquam dare, nisi quatenus factus est indelocupletior; vt si res sit notabiliter meliorata sumptibus emptoris, &c.

Si nesciebat esse alienam.

Colligitur aperte L. 6. §. Sed et si. 7. de negotiis gestis. Si tamen bona fide nesciens esse alienam emisset, dominus teneretur refundere expensas, saltem ad eam quantitatem, quam ipse in ea recuperanda facere debuisset. L. Liberto. 3. 1. §. 1. 7. de negotiis gestis: quia vtiliter re ipsa negotium eius

gestum est: nec par est, vt alter absque sua culpa hoc damnum sustineat.

Alter pars probatur, Quia cum sic vtiliter negotium eius gestum sit, tenetur refundere sumptus; vt patet ex L. 2. 3. & sequentibus. 7. de negotiis gestis: vel relinquere ei rem redemptam, si forè malit ea carere, quam sumptus præstare. Quòd si nolit, poterit nihilominus alter in compensationem retinere: quia eo animo rem alioquin perituram suo sumptu liberavit; & ita passim vsu receptum; modò tamen non valde infra limites iusti pretij eam redemerit. Si enim res longè plus valet quam expensæ, & dominus nolit refundere expensas, & rem sibi restitui: debet gestor esse contentus expensis, quas vel auctoritate Iudicis, vel ex re ipsa obtinere poterit, si ea fructuosa sit; vel eam retinebit veluti in pignus, donec dominus soluerit.

Dico Tertio, Quando non est probabilis spes, 137 rem domino posse restitui, eaque publicè vendi. *Si publicè vendatur.* possum & ego per se loquendo emere, animo mihi seruandi vel vendendi; si dominus non comparuerit; & si comparuerit, illi eodem pretio relinquendi. Probatur, Quia in hoc casu nulla sit iniuria domino ab emptore, inò agitur negotium domini, quantum agi potest; vnde nec ipse tenetur inuitus, sed consentiens in translationem dominij cum illo onere. Hoc modo Catholici in *Rapta à priuatis.* Hollandia possunt emere merces sibi publicè propositas, quas hæretici in mari ceperant. Confirm. Quia alioquin totum hoc lucrum solis hæreticis cederet, qui iniustum bellum fouent, & Religionem oppugnant, nec emunt animo restituendi in euentu quo dominus compareret, sed omnino sibi retinendi tamquam iuste capta.

Sed aduertendum est, Rarò sciri posse qui sint domini, nisi aliqui mittant suos actores, qui nomine ipsorum illa redimant. Primò, Quia sunt res diuersissimæ, nec sciri potest, quid cuius fuerit. Deinde, quia interdum 100. 200. 300. vel plures partem in illis mercibus habent. plurimi enim ad huiusmodi nauticas traiectiones solent contribuere. vnde si res in tam multos diuidenda foret, singulis minimum obtineret. itaque non curant recuperare. Denique multi nolunt sciri se damnum passos, seque, quantum possunt, occultant; præsertim cum desperant se quidquam nisi maiore sumptu recuperaturos.

Ad Primam rationem in oppositum, Neganda *Ad argumenta.* conseq. Quòd enim raptor vendat, facit inuito domino, qui vult sibi restitui; vel si id fieri nequit, saltem pauperibus. Supposita tamen illius iniqua voluntate vendendi, non est dominus inuitus, neque verò cum ratione esse potest circa talem emptionem, qualem diximus.

Ad Secundam, Translatio dominij in emptorem non fit auctoritate & voluntate raptoris, sed tacito consensu domini, cui expedit tali modo illud transferri: quia transfertur eum onere restituendi, si dominus comparuerit. Dici etiam potest transferri dominium iure gentium tamquam rei adespore, etsi cum onere in euentu domini comparentis; maximè cum emptor ille non sit particeps iniquæ inuasionis & rapinæ, nec illi faueat. Expedit enim communiter Reipub vt bona incerta non maneant vacantia. Neque necesse est vt fiat restitutio in pauperes, quòd res empta est præsertim tali animo; consulendum tamen esset,

vt id in quo facti sunt ditiores, pauperibus conferant. quia illud domino restitui deberet, detracta tamen industria & expensarum aestimatione. Vide supra cap. 14. Dub. 6. & 7.

Ad Tertiam, Qui emunt talia modo supradicto, nimirum cum illis circumstantiis quas exposuimus, non sunt participes criminis, nec fouent auctores in malo, cum plurimi emptores alij non sint defuturi, qui absque animo restituendi sint empturi. Prædictam sententiam expressè post hæc scripta deprehendi traditam à Molina disputatione 118. §. Illud postremò.

DUBITATIO XIX.

Utrum is, cui aliquid traditum est vendendum, possit sibi aliquid ex pretio retinere, si pluri vendiderit, quam ei est præscriptum.

¹³⁸ **R**espondeo non posse, si vel mercedem pro suo labore accipiet, vel erat in famulatu; vel si gratis hoc officium præstandum suscepit. ratio est, quia non habet vllum legitimum titulum, quo possit sibi aliquid ex pretio usurpare. non enim ratione rei venditæ, cum hæc non sit ipsius; nec ratione industriae vel ministerij, quia pro ea mercedem accipit; vel si erat in ministerio, tenebatur sine mercede. Ita Siluester ex Archidiacono verb. Emptio, q. 24. & alij. Nec obstat, quòd dominus rei vendendæ pretium determinauerit; quia id solum videtur fecisse ne venderetur infra, non autem ne supra, si fortè occasio ita ferret. Vnde eo ipso quo pluri fuit vendita, totum illud cessit domino.

¹³⁹ Aduerte tamen, si talis famulus rem illam pretio à domino indicato sibi compararet, & postea suo nomine pluri venderet, non facturum contra iustitiam; ac proinde ad restitutionem obligatum non iri: quia eam iusto pretio à domino comparauit, & postea iusto pretio suo nomine vendidit. Nisi fortè dominus ei mandasset vt venderet quanti intra latitudinem iusti pretij vendi posset. quo casu teneat illam diligentiam præstare. quo facto, possit eam sibi vindicare eo pretio, quòd alij obtulerunt.

DUBITATIO XX.

Quando res in solidum ex interu. llo duobus fuit vendita, vtri debeat.

Hanc questionem tractat Couar. lib. 2. variar. resolut. cap. 19. ad quam breuiter

¹⁴⁰ **R**espondeo & Dico Primò, Si neutri sit tradita, debetur priori emptori. est communis sententia Doctorum. Ratio est, quia res illa non poterat vendi secundo emptori, cum iam esset vendita: vnde nec potest ei tradi sine iniuria prioris: ergo ne fiat iniuria, tradenda est priori.

Dico Secundò, Si tradita sit secundo emptori, priori autem solum vendita; debita est secundo. Est communis sententia Doctorum, vt docet Couar. supra, n. 1. & constat ex L. Quoties. 15. C. de rei vindicatione, in principio, & in fine, & L. Tra-

ditionibus. 20. C. de pactis. Ratio est, quia solo contractu absque traditione non transfertur dominium, nec acquiritur ius in re, (exceptis quibusdam casibus) sed præter contractum requiritur traditio, vt constat ex dictis legibus. qua de re vide supra cap. 3. Dub. 3. quòd non solum locum habet in contractu emptionis; sed etiam in promissione, donatione & similibus contractibus, imò etiam in locatione, vt docet idem Couar. n. 8. quia etsi conductor per traditionem rei conductæ non habeat dominium; habet tamen rei detentionem, à qua si expelleretur, ante omnia Iudicis officio restituendus esset: sicut is, qui possessione fuit spoliatus. Vnde iure detentionis se defendet contra primum conductorem, qui solum habet actionem personalem in locatorem. Nec refert, quòd contractus cum priore fuerit fortasse iuramento confirmatus; quia hoc quidem efficit vt sit periculosus, si alteri eam tradat; non tamen impedit dominij translationem, vt docet idem Couar. epitome de spons. p. 1. cap. 5. num. 9.

Notandum tamen Primò, Hoc non procedere in iis euentis, quibus peculiari Iure ex solo contractu absque alia traditione transfertur dominium: vt si aliquid venditum aut donatum sit Ecclesiis, locis pijs, vel ciuitatibus. iuxta L. fin. C. de sacros. Ecclesiis. tunc enim dominium transfertur per solum contractum: vnde non poterit secundus emptor vel donatarius per traditionem dominium acquirere: secus si res solum sit promissa; quia promissio facta pro loco, vel alteri, nõ transfert dominium, nec tribuit ius in re: vnde si res Ecclesiæ promissa, alteri donata & tradita fuerit, huius erit.

Secundò, Non habere etiam locum, quando prior emptori in securitatem contractus res fuit hypothecæ nomine subiecta: tunc enim secundus emptor per traditionem non poterit eius dominium comparare, vt docet Couar. supra num. 7. ex L. Si creditor. 13. §. fin. de distract. pignori: & ratio est, quia qui habet pignus, est simplici creditori præferendus, maximè in ipso pignore.

Tertiò, Si secundus emptor mala fide egit, conscius nimirum prioris contractus, prior poterit ab eo rem euincere, tamquam in fraudem ipsius alienatam. Ita Glossa communiter recepta in cap. Si tibi absentis, in 6. Sponte tamen eam priori tradere non tenetur: nisi fortè induxerit emptorem, vt eam sibi venderet, quo casu est causa damni iniusta, quod prior per illam venditionem incurrit, iuxta ea quæ dicta sunt supra cap. 20. Dubit. 19. Si autem non fuit conscius, non poterit ab eo euinci, nisi fortè prior titulum emptionis vel alium onerosum habeat; secundus verò titulum donationis: tunc enim etsi secundus inscius fuerit prioris contractus, tamen prior poterit illam euincere, vt colligunt Doctores ex L. Ignoti. 5. C. de reuocandis his, quæ in fraudem creditorum. vide Couar. n. 5. Donatarius tamen non tenetur illam sponte tradere, sed solum si emptor illam intra tempus Iure constitutum exigar, iuxta ea quæ cap. illo 20. Dub. 19. diximus.

Dico Tertiò, Si vterque emptor affirmet rem sibi traditam fuisse, nec liquere possit vtri priori tradita fuerit; adiudicanda est priori. Ratio est, quia seclusa traditione, ius prioris est potius: ergo in dubio huic fauendum. Nisi fortè posterior numerauerit pretium, prior verò nihil: tunc enim præ-

Habet locum in alijs contractibus.

In quibus euenis hoc locum non habeat.

Si res hypothecæ nomine subiecta.

Si mala fide egit.

Si dubium sit vtri priori tradita.

praesumptio est, posteriori factam traditionem. Ita Couarruias num. 6. ex Baldo & aliis.

DUBITATIO XXI.

Vtrum omnia monopola sint iniqua.

144
Monopolium.

Potest fieri
4. modis.

145
1. Conspiratione in pretium.

146

147
Si supra legitimum.

Emptores.

148
2. Privilegio Principis.

Notandum est, *Monopolium* proprie dici cum vnus vel pauci efficiunt, vt ipsi soli aliquid mercium genus vendant eo pretio, quo ipsis liberit. generatim autem accipitur a Doctoribus pro omni machinatione & industria mercatorum, qua efficiunt, vt ipsi soli vel aliquid vendant, vel certo pretio vendat. Hoc autem fieri potest quatuor modis: vel enim *conspirant* inter se de pretio, vt nemo vendat minoris vel agunt vt ipsi soli certas quasdam merces vendant; idque vel *privilegio Principis*, vel *industria*, coemendo omnes merces, easque supprimendo donec creuerit pretium: vel *impediendo* ne aliunde importentur ab aliis. Si primo modo fiat,

Dico Primò, Si venditores *conspirant in pretium*, modò id non sit supra legitimum, vel supra vulgare summum, non peccant contra iustitiam, (quamvis bene contra charitatem.) Similiter nec emptores, si *conspirant in pretium* infimum; aut rogent alios, ne pluri emant, quam tanti vel tanti; modò id non sit infra iustum. Hoc interdum fieri solet in auctionibus publicis, dum quis rogat alterum, ne pluri licetur, vt ipse rem illam minoris emere possit; non tamen infra latitudinem iusti pretij illius fori.

Aduerte tamen, si aliqui mercatores fraude vel minis impedirent alios ne minoris venderent, tenerentur ad restitutionem emptoribus, qui inde damnum caperent; iuxta ea, quae dicta sunt cap. 12. dubit. 18.

Dico Secundò, Si pretium, in quod venditores *conspirant*, sit supra legitimum, vel supra summum vulgare, peccant contra iustitiam, & tenentur ad restitutionem illius auctarij, quod emptores solvere coacti sunt, atque adeò totius damni inde secuti. ratio est, quia pretia rerum non pendunt ex libidine mercatorum; sed vel ex Superioris taxatione, vel ex communi aestimatione, bona fide, absque conspiratione & dolo inita, spectata copia & raritate mercium, & emptorum, venditorum, & ceteris circumstantiis. quare is, qui suo consilio vel consensu causa est, cur aliquis supra illud pretium soluat, est illi causa damni iniusta; ac proinde tenetur ad restitutionem.

Aduerte tamen, Primo loco teneri eum, qui pretium accepit. Secundo loco, seu in subsidium huius, ceteros conspiratores, idque vel in totum vel in partem, prout ad illam conspirationem sunt cooperati; iuxta ea quae diximus cap. 13. dubit. 4.

Dico Tertio, Pari modo emptores contra iustitiam peccant, quando *conspirant* vel rogant alios, vt non liceantur rem iusto pretio, sed minoris. ratio est, quia venditores ius habet ad pretium maius; nempe ad illud, quo bona fide res aestimatur: vnde per talem conspirationem fit illis iniuria.

Si secundo modo, nempe *privilegio Principis* fiat monopolium, vt cum aliquis a Principe impetrat privilegium, vt sibi soli liceat aliquid genus mercium inuehere & vendere; tunc distinguendum est: vel enim illud privilegium iusta aliqua ratio-

ne concessum est, vel non. Si iusta ratione concessum est: (v.g. quia aliter nemo tales merces sufficienti copia vellet inuehere ob sumptus, quos non facile potest recuperare, nisi ad tempus aliquod privilegium habeat; vel quia Princeps eget pecunia pro bono publico, ad quam constandam tale privilegium aliquibus vendit) tunc tale monopolium est licitum: modò iustum pretiù a Principe taxatum, vel prudentum iudicio, spectatis circumstantiis omnibus, taxandum, non excedat.

Vdi Aduerte, quando Princeps tale privilegium concedit in mercibus communiter Reipub. ad politicam vitam necessariis, debere simul pretium taxare. quòd si id eorum arbitrio relinquat, iniquum hac in parte erit tale privilegium; nam datur illis occasio vendendi iniquo pretio cum notabili damno Reipub. quod ipse tenebatur pro officio suo impedire, vt rectè notat Nauarrus cap. 23. num. 92. secus tamen si id concedat in mercibus, quae solùm ad delicias & luxum pertinent, quas nemo cogitur emere. vt sunt picturae, varia genera tapetium, sericorum pannorum, & holosericorum, alex, fritilli, chartulae lusoriae, latrunculi, & similia. cum enim in his nemo grauetur, nisi qui sponte vult, (nisi forte pauci aliqui diuites) facile potest Princeps habere iustam causam non impediendi ne iustum pretium excedant. si verò privilegium sine iusta ratione concessum fuerit, est iniquum; sitque iniuria & subditis, tales merces vendere volentibus, qui iniuste impediuntur; & emptoribus, qui eas meliore pretio emerent. vnde vtrisque tenentur ad restitutionem, Primo loco qui absque ratione privilegium impetrarunt. (sunt enim causa principalis, cum in suum commodum Principem ad concedendum, & ad alios iniuste prohibendos pettraxerint.) Secundo loco qui concesserunt. Hoc tamen intellige, si iniquitas privilegij sit manifesta vel certa, alioqui in dubio non tenentur. praesumendum enim ob auctoritatem & prudentiam Principis in fauorem privilegij.

Si tertio modo fiat, vt quando vnus vel pauci coemunt omnes merces certi generis, (v.g. frumentum tempore messis, vel ante, aut post) vt ipsi postea pro suo arbitratu vendant: Doctores passim tenent hos peccare contra iustitiam, & obligari ad restitutionem. Ita Gabriel d. 15. quaest. 10. art. 5. dubit. 2. Ioannes Medina C. de restitut. quaest. 36. & alij. Probatum Primò, Quia iniuriam faciunt Reipub. inducendo caritatem, interim dum tantam copiam apud se retinent. quamdiu enim illa copia ibi manet, Respublica ius habet vt pretium non augeatur. Secundò, iniuriam faciunt, postea care vendendo; nam illud pretium respectu ipsorum non est iustum, cum per fraudem sint ipsius causa. Haec sententia est valde probabilis.

Contraria tamen semper mihi visa est non improbabilis; nempe hos non teneri ex rigore iustitiae ad restitutionem, neque peccasse contra iustitiam particularem; sed tantum contra charitatem proximorum, & contra iustitiam legalem, seu publicam utilitatem. quam video etiam placuisse doctissimo viro Ludouico Molina disput. 345. in fine. Probatum, quia non peccarunt contra iustitiam emendo; emerunt enim pretio currente, vt suppono. Nec refert quòd hac ratione inducta sit caritas: quia etiam multitudo emptorum inducit

149

150

151

3. Si pauci coemunt omnia.

Contrariū non est improbabile.

caritatem; non tamen idèd illi emendo peccant contra iustitiam; quia actio illa, ex qua prouenit caritas, non est contra iustitiam. Neque etiam supprimendo, seu non vendendo; quia non tenebantur ex iustitia tunc vendere, cum nullo pacto se ad hoc obligarint. poterant enim eas in aliud tempus seruare, vel in alia loca deferre, vel etiam ualere absque iniuria cuiusquam; quia perfectum dominium earum habebant. Neque ciues habebant ius iustitiæ ad eas emendas, nisi ipsi vendere uolentibus, alioquin dicendum esset, ipsos peccaturos fuisse contra iustitiam, si res suas in flumen proiecissent. Nec obstat quòd possint cogi à Magistralu, ut sua proferant & opportunè vendant, & grauius puniri ob talem compressionem; quia multa crimina per publicam potestatem puniri possunt, quæ tamen non sunt contra iustitiam, particularem: sufficit enim ut aliquo modo sint contra bonum publicum.

152 Hinc patet responsio ad rationes allatas. Respub. enim non habet ius iustitiæ ut pretium non augeatur, si copia mercium, quæ est in vrbe, sit suppressa & ignota, ut patet ex dubit. 5. nam

pretium pendet ex communi æstimatione: alioquin alij, qui bona fide tunc carè vendiderunt, tenerentur postea ad restitutionem. unde etiam hoc pretium respectu eorum qui suppresserunt, non est iniustum; quia nulla iniusta actione illud procurarunt. Ad alterum argumentum

Respondeo, Hoc solum probare, illos peccasse contra iustitiam particularem, si arbitratio pretij, spectatis circumstantiis temporis quo vendunt, fuerit irrationabilis: quo modo intelligenda est illa sententia. Sicut cum conspirant in pretium, ut dictum est num. 147.

Si Quarto modo fiat, si quidem vi aut fraude ¹⁵³ impediatur, ne maior copia aliunde importetur, ut ^{Quartus} maneat caritas in Repub. tenetur ad restitutionem tum Reipub. quatenus iniuste ei causa fuit maioris pretij, tum mercatoribus, quos impediuit, quatenus priuauit eos probabili lucro. Ita Siluester v. Emptio, quæst. 13. Si uerò sine vi aut fraude impediuit, non tenetur. Quo modo monopola facitantes puniantur in foro externo, uide apud Siluestrum v. Emptio, d. quæst. 13. & 18.

CAPVT VIGESIMVMSECVDVM.

De Censibus seu Redditibus annuis.

Complectitur Dubitationes 15.

POST contractum venditionis & emptionis, agendum nobis est de censibus, quorum contractus, est species venditionis & emptionis.

DUBITATIO I.

Quid sit Censur.

Censur
varia ac-
ceptio.

NOTANDVM, nomen *censur* variè accipi, ut docet Couarruias l. 3. variar. cap. 7. num. 1. Primò, Pro æstimatione fortunatù cuiusque, quæ fieri solet, ut sciatur quantum quisque Principi triburi nomine soluere debeat: censere enim est æstimare. Secundo, Pro ipsis fortunis, quæ censentur, iuxta illud, *dat censur honores, Censur amicitias*. Tertio, Pro ipso tributo, siue capitatum, siue ratione fortunatum imposito. sic Marthi. 22. *Licet censuram dare Casari, an non?* Quarto, Pro omni eo, quod annuatim alicui solui solet in signum subiectionis vel dominij. Quintò accipitur non pro pecunia aut re aliqua corporali, quæ solui solet; sed pro re spiritali, nempe pro iure quodam in re alterius, ut ex ea quotannis aliquid soluatur, potestque sic describi: *Censur est ius percipiendi annuam pensionem ex re vel persona alterius*. Dico, *Est ius*; quia censur in proposito non est ipsa pensio soluenda; (quamuis sæpè hoc nomen sic usurpatur) sed ius quoddam ad exigendum quotannis certam pensionem ab alio; cui iuri respondet in altero obligatio soluendi. Hinc fit, ut qui vendit censur, non uèdat pecuniam aut fructus aliquos annuos, ut quidam putarunt, sed ius quoddam exigendi certam pecuniæ summam, vel certos

Censur
quid.

fructus: quæ sanè plurimùm differunt. *Ex re alterius*; quia nemo super re sua proprie dicitur censur vel redditù habere; (cum habeat in ea ius multò perfectius, nempe dominium) sed tantùm super re alterius, in quam ipse ratione censur nullum ius habet, nisi ad exigendam ex ea pensionem; cum dominium uile & directum sit penes alterum. *Vel persona alterius*; quia etià super persona nuda hoc ius constitui potest, ut infra dicemus.

DUBITATIO II.

Quotuplex sit censur; seu de variis censurum generibus.

RESpondeo & Dico Primò, Censur generatim diuidi in Reseruatum & Consignatum. *Reseruatum* dicitur, quando quis transfert rem suam in alterum quoad dominium directum & uile, donando, legando, vendendo, aut permutando, seruata sibi pensione annua super eadem re. Talem censur constituit Ioseph in omnibus terris Ægyptiorum, præterquam sacerdotum, cum eas emptas & subiectas dominio Pharaonis, Ægyptiis restituit, ut patet Gen. 47. v. 24. De tali non agit Constitutio Pij V. ut notat Thomas Boninfignius tractatu de censibus, & alij. unde in huius contractu possit apponi pactum legis commissoria, id est, ut res, super qua constituitur, cadat in commissum, & redeat ad eum qui illam contulit, si biennio vel triennio non fuerit pensio soluta, ut docet Couarruias lib. 3. variar. cap. 7. num. 1. Distinguitur autem hic contractus ab emphyteusi, teste Couar. suprà. Primò, Quia